

ՄԱՍԵԱՅԱՂԱԿԻ

Աւետաբեր Հայաստանեայց

LA COLOMBE DU MASSIS

MESSAGER DE L'ARMÉNIE

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԻԲԷԼԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԱՄԲՐՈՍԵԱՅ Վ. ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ

ԽՈՐԵՆԱՅ Վ. ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏՍՐԻ

Յունուար 1858. — Թիւ Ա.

RÉDIGÉ PAR

GABRIEL VARTABED AÏVAZOVSKY

AMBROISE V. CALFA

CORÈNE V. CALFA.

QUATRIÈME ANNÉE.

Janvier 1858. — N° 1.

ՓԱՐԻԶ

Ի ԳՐԱՆՈՑԻ Զ. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԻԿՈՍԻՒՍԻՈՑ

ԱՄԵՆԱՊՍԵՒԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԵՐ ՅԱԿՈՐ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՅ. (Երկու օրինակք):
Ամենապատիւ Զայրեանց Սրբազան Սարգիս արքեպիսկոպոս առաջնորդ Վրաստանի եւ Իմերեթի:
Ամենապատիւ Գրիգորիոս Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Կարենայ:
Ամենապատիւ Վենպետեանց Սրբազան Գեորգ արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Արցախոս:
Գերապատիւ Սարգիս Եպիսկոպոս, Առաջնորդ Փիլիսպոսպոլսոյ:
Ազգային Դպրոց, ի Պաշտօնակ:
Ազգային Թանգարան, ի Նիկոմիդիա:
Արամեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պոլիս:
Այսպարեանց Նիկոլայ, ի Տիֆլիս:
Այսպարեան Մանուկ աղա, ի Նախիջևան:
Այսպարեան Սիմոն աղա, ի Նախիջևան:
Այսպարեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ալբրեանց Մանուկ աղա, ի Թեոդոսիա (3 օրինակք):
Ալբրեան Տիրրի Էֆենտի, ի Կ. Պոլիս:
Ալիբարեան Մարտիրոս աղա, ի Զմիւռն.
Աղաքոնեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պոլիս:
Աղաքոնեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Աղապետեանց Պօղոս, լ Ազուլիս:
Աղապետեանց Պօղ. Գարրիկեան, ի Շուշի:
Աղապետեանց Մինաս, լ Ազուլիս:
Աղեքսանդրեան Պետրոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Աղեքսանդրեան Մատթ. աղա, ի Պաղտատ:
Աղեքսանդրեանց Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Աղեքսանդրեանց Մելգոն աղա, ի Փարիզ:
Աղեքսանդրեանց Յովհ. աղա, ի Փարիզ:
Անեան Թ. աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ամիրաղեանց Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ամիրաղով Ստեփան աղա Աղեքսանդրիչ, ի Կ. Պոլիս:
Ալեան Եսայի, ի Նիկոմիդիա:
Ալվազեանց Անտիք վարժապետ, լ Արուսիս
Ալվազովսի Գրիգոր աղա, ի Բէֆէ:
Ալվազովսի Յովհաննէս աղա, ի Բէֆէ:
Ալվազովսի Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ալվազովսի Վանան, ի Կ. Պոլիս:
Անանեանց Յովսէփ Լայրապետեան, ի Շուշի
Անդրեանեան Պ. Բարսեղ, ի Լամպուրի:
Անուխեան Պ. Եսայի, ի Մենքերք:
Անուշեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Անանեան Իսկուհի Տիկի, ի Կ. Պոլիս:
Անանեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Անանեան Պօղոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ապիանց Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ապուլիսի Պետրոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Ապրոջեան Ռաֆայէլ աղա, ի Թրեստ:
Ապրոջեան Գրիգոր աղա, ի Զմիւռնիա:
Առաքել Լայրապետեան Վօլբանեանց, ի Դզար:
Առաքել Փաշա, կուսակալ Սուտանայ:
Ազանեան Մանու. Յովհաննէս աղա, ի Պոլիս
Ազանեան Ստեփան Պէյ, ի Կ. Պոլիս:
Ազանեանց Գասպար Գարրիկեան, լ Ազուլիս:
Ազգայեան Պ. Յովհաննէս, ի Կալիֆար:
Արամեան Սուրբեան աղա, ի Նիկոմիդիա:
Արամեանց Գեորգ վարժապետ, ի Շուշի:
Արայիանեան Մովսէս աղա, լ Աղեքսանդրիս:
Արայիանեանց Լայրապետ, լ Ազուլիս:
Արարտեանց Առաքել վարժապետ Տէր Աստուածատուրեան, ի Տիֆլիս:
Արզուման, բժիշկ ի Փարիզ:
Արշակ Յակոբյոս աղա, ի Վեննա:
Արմանեանց Թաշատուր, ի Տիֆլիս:
Արշակունի Վարդան Աստուածատուրեան ի Տիֆլիս:
Անտիսեանց Ք. Միքայէլ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Անտիսեան Պ. Ստեփան, ի Փարիզ:
Աստուածատուր Ամբակոմեանց Բարջապետեանց, ի Դզար:
Բարսեանց Արրամ, ի Տիֆլիս:
Բաստամեանց Ստեփաննոս Գեորգեան Բրժիշկ, ի Տիֆլիս:
Բագրատունի Կարապետ Վ. Առաջնորդ Ս. Կարապետի վանից Մոշո. (2 օրինակք)
Բարնամբա. վարժարան, ի Իումգավու:

Բարեյոյս Արսէն աղա, ի Կարին:
Բարունակեան Պ. Նիկողոս, ի Փարիզ:
Բարսեանց Յարութիւն աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բեյախեանց Կարապետ վարժապետ, ի Կեանջայ:
Բարսեղեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բարսեղեան Ստեփան աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բարսեղեան Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:
Բուդաղեանց Զաքարեան Մովսէս աղա, ի Փերթաթի:
Բարսեղեան Պ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:
Բարսեղ Յովհաննէսեան Անանեանց, ի Լըզար:
Բեհրոզեանց Գրիգոր Յովսէփեան, ի Տիֆլիս:
Բեհրոզեանց Միքայէլ Արսենեան, ի Տիֆլիս:
Բինկեանեան Յովակիմ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բինկեանեան Նշան աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բինկեանեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բիշմիշեան Մովսէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Բողաքեանց Բաղտատուր Բախաղամեան, լ Ամտերիսան:
Բուդաղեանց Յովհաննէս Զաքարեան, լ Ամտերիսան:
Բուրժաղեանց Բողտուր Ամբակոմեան, լ Ամտերիսան:
Գալուստեան Կարապետ աղա, լ Աղեքսանդրիս:
Գալուստեան Ռուբեն աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Ալեքսանդր աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Տիգրան աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գասպարեան Տ. Թ. Լ. Գասպար, ի Նիկոմիդիա:
Գարազաշեան Թաշիկ աղա, լ Ենայ:
Գարազաշեան Կիմիշ աղա, լ Ենայ:
Գարազաշեան Յովհաննէս աղա, լ Ենայ:
Գալիպոզեան Գարրիկ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Մալիկ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գալիպոզեան Մանուկ աղա, լ Մենքերք:
Գալիպոզեան Յարութիւն աղա, ի Պոլիս:
Գալիպոզեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գեղեանց Ռուշան, ի Տիֆլիս:
Գեորգեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գեորգ Բանանեանց, ի Խզար:
Գեորգ Գաւրեան Եարապետեանց, լ Աղեքսանդրիս:
Գեորգեանց Յովսէփ, ի Տիֆլիս:
Գրաշար Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:
Գրիգորեան Մինաս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գրիգորեան Սիմոն աղա, ի Կ. Պոլիս:
Գրիգորեան Սիմոն աղա, ի Կարին:
Գրիգոր Վարդանեան Սուրբանեանց, ի Դզար:
Գարիշեանց Գաւիթ, ի Տիֆլիս:
Գուդարեանց Լայրապետ Գաւրեան, լ Ազուլիս:
Գարատուն Ազգային, ի Մանիսա:
Գրանիտեան Եսայի աղա, լ Ենայ:
Եզեանց Նիկողոս Անտիքեան, լ Ամտերիսան:
Եղիազար Յարութիւնեան Աղա, ի Զարբա:
Եղիկեանց Պ. Մկրտիչ, ի Զուռա:
Եռասոփեան Յովսէփ Չեկալի, ի Փարիզ:
Եռասոփեան Տիգրան Տիգրան աղա, ի Կ. Պոլիս:
Երամեան Գեորգ Պէյ, ի Կ. Պոլիս:
Երամեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Երկանեան Պ. Յոսէփ, ի Կ. Պոլիս:
Երկանեան Նիկողոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Երեմիանց Մկրտիչ վարժապետ, ի Ս. Էջմիածին:
Զօրբապետ Մովսէս, Եամակի:
Զօրբապետեանց Կարապետ Յարութիւնեան, ի Տիֆլիս:
Զօրիկեան Թաշատուր աղա, ի Կ. Պոլիս:
Զօրայեան Նիկողոսյոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Էջարեանց Աղապետ Մովսէփ Զօր-Մաքար, ի Մուրադ:
Էջիկեանց Արգիս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Էնկիւրեան Պ. Յովհաննէս, ի Փարիզ:
Էմիւրեան Տէր Պետրոս քանանայ, ի Թարատու պազար:

Է. Եփրանեանց Կատարիկե տիկին, ի Տիֆլիս:
Էնիփեանց Անտիք աղա, ի Տիֆլիս:
Էնիփեանց Լամբարձուս աղա, ի Տիֆլիս:
Էքմեքեան Յարութիւն աղա, ի Կ. Պոլիս:
Էնկիւրեան ընթերցասիրաց ի Թապաղի:
Թապաղեան Բժիշկ, ի Կ. Պոլիս:
Թայիլեանց Աղեքսանդր, ի Տիֆլիս:
Թամանեանց Յովհաննէս Գարրիկեան, ի Տիֆլիս:
Թամանեանց Զաքարիա Գարրիկեան, ի Տիֆլիս:
Թանգարան Վերամուրեան, ի Կ. Պոլիս:
Թաւրիկեանց Աղեքսանդր Անտիքեան, ի Շուշի:
Թեմուրեանց Մնացական Բժիշկ, Կեանջայ:
Թեմուրեան Մելգոն աղա, ի Կ. Պոլիս:
Թիւլիկեանեան Յովակիմ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Թիւլիկեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Թիւրիկեան Բարսեղ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Թնկրեան Յակոբ աղա, ի Լոնտոն:
Թոգարեան Ստեփան, ի Կ. Պոլիս:
Թովմաս Երեսեան Աֆրանդիկեանց, ի Դզար:
Թովմասեան, ի Զուռա:
Ժրճրուս, Վարժապետ համալսարանի, ի Պորտոյ:
Իգնատիոս վարդապետ, պատրիարքական Փոխանորդ:
Իզմիրեանց Գրիգոր Յովհաննէսեան, ի Տիֆլիս:
Իզմիրեան Պ. Յովսէփ, ի Լըզար. (3 օրինակք):
Իրիցեանց Գաւիթ Յովսէփեան, ի Տիֆլիս:
Իւրիանեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Լազարեան իշխանք, ի Փերթաթի. (2 օրինակք):
Լամարրին, ի Փարիզ:
Լանկուս, ի Փարիզ:
Լորիս-Միլիթով, ի Փարիզ:
Խալաթրեան Լուսեղէն աղա, ի Թարատու պազար:
Խալաթրեան Բախիթ, ի Տիֆլիս:
Խանդամիրեանց Մարտիրոս, ի Շուշի:
Խաչատուրեան Անտիս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խաչատուրեան Կարապետ աղա, ի Վեննա:
Խաչատուրեան Գրիգոր, ի Շուշի:
Խաշիկ Ազա քարզեան Անդրիոյ ճիւղատուին, ի Պաղտատ:
Խաշիկեան Կարապետ աղա, ի Ռոման:
Խաշիկեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խաչունեան Մանուկ Փիլիսպոս, ի Պոլիս:
Խալաթրեան Գրիգոր, լ Ատարազար:
Խալաթրեան Ստեփան, ի Նիկոմիդիա:
Խալաթրեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խերոզիանեանց Գաւիթ, ի Տիֆլիս:
Խերոզիանեանց Յովսէփ, ի Տիֆլիս:
Խըրքանեան Յակոբ աղա, ի Նոր Նախիջև.
Խլանեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խորասանեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խորասանեան Պետրոս Ամիրայ, ի Կ. Պ.
Խորեան Գարրիկ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Խորասանեան Պ. Ճիվան, ի Փարիզ:
Խորանեան Մկրտիչ Վարդապետ ի Վան:
Խօնկիլիկեան Պ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս:
Կարապետեան Պ. Անտ, ի Զուռա:
Կարինեանց Յակոբ վարժապետ, ի Տիֆլիս:
Կարսեան տր Թաի, ի Փարիզ:
Կեանցեանց Մկրտիչ Յարութիւնեան, ի Շուշի:
Կեկեկեան Փիլիսպոս աղա, ի Կ. Պոլիս:
Կիմիւշեան Գրիգորիկ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Կիմիւշեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Կիմիւշեան Պ. Կրօնիկ, ի Փարիզ:
Կողայեանց Միքայէլ, ի Տիֆլիս:
Կողայեանց Կար. աղա, Նոր Նախիջև.
Կողայեանց Գրիգոր աղա, ի Զմիւռնիա:
Կրայեան Պ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:
Կրօնիկեան Անդրանիկ աղա, ի Կ. Պոլիս:
Կրօնիկեան Յակոբ Էֆենտի, ի Փարիզ:
Կրօնիկեան Թաշիկ աղա, ի Ռոման:
Լալվերեանց Գեորգ Թեոդորեան, ի Տիֆլիս:
Լանան Եղիազար աղա, ի Կ. Պոլիս:
Լանի Զաքարեան Յովհաննէս, լ Սովանուխ.

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Ր Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ե Ա Ն Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՕՐ Հ Ն Ե Ա Ն ՈՐ Ս Ի Բ Ե Ն Ը Ջ Հ Ի Գ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Ա.Ռ.Յ. ՓՐԱՍՏԻ

« Ամենայն զարդը նորա զերծա-
ի նմանէ. փոխանակ ազատութեանն մատ-
նեցաւ ի ստրկութիւն : » (Ա. Մակ. Բ, 11.)

Եւ ասէին. Ըզնայրենեացդ ասա մեզ բան, ովքերբող.
Հայաստանեայց եմք սիրող :
— Օրհնենայ էք դուք ասայրնջականք իմ պատուական.
Օրհնեայ որ սիրեն ըզնեզ Հայաստան :
Եւ հեծեցի, եւ զընային արտասուք.
Եւ ասէին. Ձի՛քերբողին այսբան սուգ :

Ա.

Ձի՛քերբողին այսբան սնւգ...
Թողէք. յորդին Հայկայ են դիւր արտասուք...

BÉNIS SOIENT CEUX QUI AIMENT LA PAUVRE ARMÉNIE!

A M. J. PRATI.

« Toute sa magnificence lui a été enlevée ;
elle était libre, elle est devenue esclave. »
(I, Mach. II, 41.)

Et ils me disaient : « Poète, parle-nous de ta patrie ;
Nous aussi nous aimons l'Arménie. »
— Soyez bénis, mes hôtes vénérés ;
Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie !
Et j'ai soupiré, et mes pleurs ont coulé ;
Et ils disaient entre eux : Pourquoi ce grand deuil du poète ?

Լ.

Vous demandez : Pourquoi ce grand deuil de poète ?
Ah ! laissez ! les pleurs sont la seule consolation de
l'enfant de l'Arménie ;

Թող լայնեն աչք որ երբեք ոչ անձկայրեաց
Ողջունեցին ըզվե՞ն բարձունս հայրենեաց.
Լացցեն որ ոչ ըզկենսախառն հող ծանեան

Ուր կեցին հարքս, երկիր պագին, և անկան.

Ոյր ոչ յայն օղ՝ արտոբերուն իղձ և ուխտ՝
Սիրտ մեծամեծըս բաբախեաց սիրտ պանդուխտ.

Եւ ոչ շքրթունք կարօտակեզ հովացան

Ի կենսաբուխ ջուրց և յաղբերց Հայաստան:
Ո՞ն ջուրք անոյշ որ ըզդրախտին հին գափունս

Ծանեայր և գոահս և զբրգեցերն ըզձողկունս.
Զնորք եղեմայ, ձեր զի վիժակք բաղցրութեան
Անդեն յաղի աչաց աղբիւր դառնացան.

Զի պաղպաջուն պըղտորեցաւ ձեր բիւրեղ
Խառնեալ ի հարց մեր արտասուս յորդագեղ.
Ոչ ևս գերկնից մեր կապոյտ տայր դուք ըզվայլ,
Ոչ ևս ձողկունս աղինասերմ փըրբեցեալ.

Եւ խոխոջից ոչ ևս ծանօթ խառնի ձայն,
Այլ օտարաց ոյց ոչ առ ձեօք էր որբան...

Իսկ մեր տըխուր սըրտատոջոր հառաչանք՝
Բնաւ այլուր՝ ուրջ յեմակայ ունին արձագանգ...
Բայց դուք օրհնեալ սապընջականք իմ պատուական.
Օրհնեալ որ սիրեն ըզհեզ Հայաստան:

Հեզ Հայաստան. ո՞ն գրոյղ գարդի տեսեալ գօր
Զանցեալն ի միտ առնուցու բախտ քո հըգօր.
Ո՞ր յանկելոյղ՝ քե էր երբեք բարձրաձեմ

Գլուխ տանէիր հանգոյն լերին քո վըսեմ.
Իբր արշալոյս փոքրկածին յառաւօտ
Եւ ձակաստուղ սանեցաւ փայլ անաղօտ.
Ո՞չ ևս էս դու. և փառք բոյին մեծ և կեանք
Արդ յիշատակք են լոկ անշունջ անկեղանք.
Արդ ուղեւորն առ քեւ անցեալ զընալով
Մեծ է քե քեզ տացե ակնարկ մի զըրով.
Մեծ յոյժ քե զբայսն հաշուէ կասել արժանի
Յերկիր ուր փառք հանգեան ընդ դարս այնքանի.

Եւ ոչ գիտէ քե յոր հային արհամարհ՝
Դա լաւութեանց և բաջութեան էր աշխարհ.

Laissez pleurer ces yeux dont les regards avides
N'ont jamais salué les hauteurs aériennes de la patrie;
Laissez-moi pleurer de n'avoir jamais connu cette terre
de vie

Où mes aïeux ont vécu, où ils ont adoré, où ils sont
tombés;

Cette terre, objet des désirs et des vœux de l'exilé,
Dont l'air pur n'a jamais fait palpiter son cœur, son
cœur de pèlerin;

Laissez-le pleurer de n'avoir jamais rafraîchi ses lèvres
desséchées

Aux fontaines vivifiantes de l'Arménie.

O doux ruisseaux qui avez connu les anciens contours
du Paradis

Et ses sentiers! qui en avez caressé les fleurs;

Ondes claires de l'Éden, pourquoi vos sources si douces
Sont-elles sitôt devenues amères de l'amère source de
nos yeux?

Pourquoi votre pur cristal s'est-il sitôt terni,

Mêlé aux pleurs abondantes de nos pères?

Vous ne réfléchissez plus la beauté de nos yeux d'azur;

Vous ne produisez plus ces fleurs issues des bocages
d'Éden,

A vos échos ne se mêle plus une voix connue,

Mais la voix de l'étranger dont le bercement ne fût pas
sur vos doux rivages.

Et nos sanglots, partout entendus, tristes et brûlants,

Ne retentissent jamais dans vos vallées.

Mais vous soyez bénis, ô mes hôtes vénérés!

Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie.

Pauvre Arménie! qui donc en voyant ton présent

Pourrait concevoir la splendeur de ta fortune passée?

Aujourd'hui tombée, qui croirait que tu as porté la tête
bien haut!

Aussi haut que ton mont sublime?

Comme s'éclipse l'aurore dans une matinée orageuse,

Ainsi s'éclipsa l'éclat éblouissant de ton front.

Tu n'es plus; et ta grande gloire et tes jours de triomphe

Ne sont plus que des souvenirs sans vie.

C'est beaucoup si, passant près de toi,

Le voyageur te jette un regard de pitié;

C'est beaucoup qu'il te croie digne d'arrêter ses pas;

Toi, dont pendant tant de siècles le sol a servi de séjour
à la gloire;

Il ne sait pas que cette terre qu'il regarde avec mépris
Fut une terre de vaillance et de vertus;

Եւ թէ փոշին գոտիւքն ի դէզ սիգապանն՝

Անին է դա երկրադրոյորդ դիւցազանց,
Որ զգանոյնք փըշրեալ ազգաց հիւսիսին
ՋՀայաստանեայց յաստեղս ըզգան վերառին.
Անդուստ արքայք քոյին՝ իշխանք աշխարհաց,

Արեւելից տային ըզճայն պատգամաց.

Անուն քո ան լոտիս, էր յոյս դաշնակցին,
Եւ նիւք վըսեմ էրգոց ի բնար քերթողին.
Արդ գայն՝ օտարն հընչէ ի նենգն անպատկառ,

Եւ բնարն՝ իսեաւ քող նեծեծէ գայն յաշխարհ...

Բայց դուք օրհնեալ ասպընջականք իմ պատուական.
Օրհնեալ որ սիրեն ըզհէզ Հայաստան :

Ձերկիր՝ յարփույն զըրգեալ ի շողս անդրանիկ,
Ուր բընութիւն ցանգ նոր էւ ցանգ գեղեցիկ,
Մանուկ կարծէք գայն անյարիք գերեզման.
Ո՞չ դա կենաց տըւաւ երկիցս որորան.

Ձերկիր ուր բախտն ապաւինէր մարդկութեան՝
Կարծէք բախտին այցելութեան անարժան,
Իբր ըզպափար ի խորշ լերանց խորատոյզ
Յորմէ ի դող սրացեալ փախուստ առնու յոյս.
Ձի յայտն էւ ոչ կարեկիր ակն արկանել

Յոր արդ ջունին ճեզ բայց զաւերս ցուցանել .
Իսկ մոռասցնին ըզհայրենիս իւրեանց փառք
Ձի ոչ էւս յայն տայք մեծարանս, ճվ օտարք .
Ձի դըշխոյին կորգեալ է քող ոսկեհոռ.

Յաւիտենից մէրկ կարծիցէք ըզգլուխ իւր .
Պիշ գակն յառէք . վեհադիտակն այն ճակատ
Գեռ էւս ըզհետս ունի բագին յուսանատ,
Ճակատն՝ որ խոյրս բառեակ ամաւ նետըզնետ,
Մի բան ըզմիւսըն փառագարդ յուսաւետ...
Ո՞հ, մինչ ազգաց դու բաշխէիր խոյրս էւ բարձ
Եւ խոյրաբարձ զըլուխս յարոռս աշխարհաց,
Հայաստանն, ա՛յս ճակատագրեալ էր քեզ, մնայր...
Բախտ՝ դաշնակից հաւատարիմ քեզ յամայր
Ի պողոտայն փառաց՝ նենգեալ քեզ յանկարծ

Սրանայր՝ տըւեալ ոչ ողջոյն ոչ յոյս ի դարձ.

Ուանունդ՝ ոյր ջիբ բըւէր սանման էւ կամ վերջ՝

Il ne sait pas que la poussière que soulèvent ses pas
dédaigneux,

C'est la cendre des héros qui'ont ébranlé le monde,
Et qui, sur les débris des trônes des nations du nord,
Ont élevé jusqu'aux cieux le trône de l'Arménie ;

Il ne sait pas que c'est de là que tes rois, princes des
nations,
Envoyaient les monarques de leur choix, oracles de
l'Orient.

Ton nom, terreur de l'ennemi, était l'espoir de l'allié;
Il était chanté en accords sublimes sur la harpe du barde ;
Et aujourd'hui l'étranger, en se raillant, le prononce sans
respect ;

Et la harpe couverte d'un voile noir le soupire en pleu-
rant.

Mais vous, soyez bénis, mes nobles hôtes !
Soient bénis tous ceux qui aiment la pauvre Arménie !

La terre caressée par les premiers rayons nés du soleil,
Où la nature est toujours nouvelle et toujours belle,
Vous la croyez morte et changée en une tombe immobile ;
N'est-ce pas elle qui a été choisie pour être deux fois le
berceau de la vie ?

Cette terre où se réfugia la fortune de l'humanité,
Vous la croyez indigne d'être visitée par la fortune,
Comme un coin enseveli entre les gorges des monts,
D'où la lumière en tremblant s'échappe et s'enfuit ?
Pourquoi donc jeter des regards d'outrage et non de
pitié

Sur celle qui n'a plus à vous montrer que ses ruines ?
Quoi ! la gloire oublierait-elle sa patrie !
Parce qu'elle n'est plus respectée par vous ; ô étrangers !
Parce que le voile brodé d'or de la reine a été rejeté
de son front,

Croyez-vous que sa tête soit nue pour toujours ?
Regardez-la bien ! Ce front d'une si mâle beauté
Conserve encore les traces lumineuses du diadème ;
Ce front qui, l'une après l'autre, porta quatre couronnes
Toutes plus glorieuses et plus éclatantes l'une que l'autre.
Hélas ! quand tu donnais des diadèmes et des trônes,
Et des chefs couronnés aux nations,

Arménie ! était-ce donc là la destinée qui t'attendait ?

Le sort, ton allié fidèle pendant tant de siècles,
Dans les sentiers de la gloire, devait-il, te trahissant à
l'imprévu,
S'envoler, ne te laissant ni adieu ni aucun espoir de
retour ?

Et ton nom, qui semblait n'avoir ni limite ni fin,

Իբրեւ ըզբոց մի շիջաներ ի խար գեջ .
Ոչ, բոլին ոչ յայլ ինչ եղեն կեանք երկայն '
Երկարագոյն բայց զի զգայցես զմահոյ յապայն .

Զի զմեն մի բոյոյ անցեալ պատիւ եւ հրրճուանս

Դու քաւեսցես յայսրան արուսր եւ ճաղանս .
Զի զբոյոյ տեսցես փըղըեալ մական երկնատուր .
Իբր ըզղուշան մի երեոց առարուր .
Լայնածաւալ եւ ըզսանմանս քո փառաց

Տեսցես գերոյ դաշտ ուր մահ ըզբեաւ տարածեաց .
Մահ ի յոգիս, մահ ի սիրտ, մահ յամենուստ,

Անմահ ' անէճք լոկ, վին յոր կամք խորասույզ...

Բայց դուք օրհնեալ ասպընջականրոյ ազնւական,
Օրհնեալ որ սիրեք ըզհեզն Հայաստան :

Ասէր սիրելի. բայց սակայն սեր իմն է դայ
Թըղուտուրբինն զոր ի յօճան խր կարդայ .
Եւ Հայաստան ' առուր տայ ձեզ գաղափար
Որոյ հազիւ ծընեալ ' ունի զայն խառար .
Ո՛հ, որ յերկար զոյսրտ ձըգեալ ունի մեր

Երբէք ի յոյս ոչ փարատի այս գիշեր...

Տեսցնար եւ մեր գէյս խոստացեալ բըղուտաց,
Մեր որ ջուտեմք բըղուտուրեան բայց ըզհաց...
Յարեւելից ցանգ տարածի յաշխարհ լոյս,
Արփն յետ մըտից դարձեալ գէլիցն այցե կոյս .

Արեւելից մեր հարագատ նախորդիք

Մեր յաղջամուղջ ' իսկ մինչեւ ցերբ դանդաղմք .

Հրատն որ ի գլուխ Մասեաց վառեր բոցալիք

Եւ ոչ մի տարր ամփոփիցե կենսակիր .
Ո՞չ մի կայծակն ' որ ոստնուցու նորարծարծ
Դարձեալ ըզսիրտըն ճըրղեմէ Հայկազանց ,

Յորժամ ի դոյն շիջելափառ սեաւ մոխիր
Մերձեսցի մատն ըզնա այցել կենսաճիր .
Որ յանելիցն ի խառարե առ ըզբոց ,
Եւ սերմանեաց զայն անսահմանն ընդ միջոց,
Հայաստանեայց աշն այն իցե միայն ուիշտ ,

S'éteignit comme la flamme sur des herbes humides.
Mais ta vie ne fut-elle donc si longue
Que pour te faire mieux sentir ta mort plus longue dans
l'avenir?

Pour te faire expier davantage tous tes honneurs et
toutes tes joies passées,
Dans tant de pleurs et tant d'outrages?

Pour te faire voir ton sceptre, don des cieux, broyé
Comme un lis sous les pieds des bêtes sauvages?
Pour te montrer les frontières vastes et sans limite de
ta gloire,

Comme un champ où la mort a déployé ses ailes?
Mort dans les âmes, mort dans les cœurs, mort de
toutes parts.

Une immortelle malédiction seule nous reste, abime où
nous sommes perdus.

Mais vous, soyez bénis, ô mes nobles hôtes!
Soyez bénis, ô vous qui aimez la pauvre Arménie!

Oui, vous l'aimez; mais cet amour
Le malheureux l'implore à son secours;
Et l'Arménie vous donne l'idée d'un jour à peine éclos
Qui disparaît voilé sous les ténèbres.
Hélas! l'obscurité, qui depuis si longtemps pèse sur notre
horizon,

Ne sera-t-elle pas bannie? ne sera-t-elle pas bannie par
la lumière, cette nuit affreuse!

Verrons-nous, enfin, le terme promis aux malheureux,
Nous, qui ne brisons que le pain du malheur?
C'est toujours de l'Orient que nous vient la lumière;

Le soleil après son départ revient encore visiter le
levant;

Et nous, les enfants privilégiés de l'Orient, les premiers
de ses fils;

Nous, jusques à quand devons-nous errer dans les
ténèbres?

Ce feu qui brûlait, avec ses brillantes flammes, sur les
sommets du Massis

Ne conserve-t-il plus aucun élément de vie?
L'étincelle, de nouveau ravivée,

Ne s'élancera-t-elle pas pour rallumer le cœur des
Arméniens?

Quand donc enfin de cette cendre noire et éteinte
S'approchera, pour la visiter, la main qui donne la vie;

La main, qui des ténèbres, a séparé la flamme
Pour la semer dans l'espace illimité?

Cette main n'est-elle avare que pour les Arméniens?

Թե լոկ արդեօք ի ցաւս առատ է. ի վիշտ...

Բայց դուք օրհնեալ ասպրնջականք իմ պատուական,
Օրհնեալ որ սիրեքդ ըզնեզն Հայաստան :

Մի դուք, ճն, մի ոյց աչքդ ի լոյս պարարին

Իբրեւ ըզմարգ յառուս որ ոչ նըւագին,
Քառեակ դարուց զակընկալիսն, ճն գերկւոր,
Մի մեր սըրտից մի զայն բառնայք մըխիբար :

Բ.

Ողջնյն քեզ ճվ աստուածայինդ, ողջնյն լոյս,
Ոյր բաննք ըզթող յաչաց ներձեալ ծագե լոյս .

Ողջնյն որ զիմ շողաս բնարաւ դողդոջոտ
Ձերդ արուսեակ աւետաւոր զառաւօտ .
Էջ ճն ազգի միոջ յաղերս խոստանալ
Նորոյ առուս իմն արշալոյս գեղափայլ .
Բիբք որ յարտօսըր մըբագնեալ էն խաւար՝
Ողջունեսցեն անձկաւ զայգոյղ նոր ըզվառ,
Իբք ըզնախնին զաստուածայար Եօրնարփի՝
ՅԱյրարատայ որ էտ աւետ աշխարհի.....

Տէր, քե բազուկդ յողորմութեան էսս նըգօր՝

Պարձեալ զլերամբ մեր սուրբ ըզնոր ցուցցե գօր,

Երդնումք զի քեզ զուխտից սեղան ամբարձցուք
Անդ՝ ուր լետ Ջուրցն նոտոսեցար անուշիւք .

Եւ ողջակեզ՝ ոչ խոյր ալ սիրտք մըշտամեռ՝

Որ ուի փորձոյդ բով ճկորուսին զկնիք բո, Տէր :

Բայց քե դեռ ոչ ճակատագիր մեր լըցաւ՝
Դեռ ոչ երկնից ճափ ողբքս էւ վիշտն ամբարձաւ,

Երդնումք Հայք ուխտ աղի՝ կընրեալ յաղի լաց,

ՅԱյրարատայ երդուեալ ի սարս արկղաբարձ,
Երդնումք ի նող՝ ուստի նախկին առաւ մարդ,
Եւ ուստ նախկին զարուսն ըզշնորհսն առեւ զվարդ .

Ի նող՝ որ գնարք մեր ամփոփե սուրբ զոսկերս —

Ակօսք՝ ուստի զկենդանութիւն լուսամբ մերս, —

Ou ne s'ouvre-t-elle libérale que pour leur donner des
douleurs et des tourments

Mais vous, soyez bénis, ô mes hôtes vénérés!
Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie!

Vous, enfants de l'Europe, dont les regards nagent dans
la lumière,

Comme la prairie nage dans les ruisseaux qui la baignent,
Ah! cet espoir si long de quatre siècles,

Ne nous l'enlevez pas! n'enlevez pas cette consolation
à nos cœurs!

II.

Salut! espoir! espoir divin, salut!

Toi dont la lumière apparaît en déchirant le voile épais
des yeux.

Salut! toi qui resplendis sur ma harpe tremblante,
Comme l'étoile du matin qui prédit le soleil,
Ah! descends aux prières de toute une nation

Pour lui promettre l'aube brillante d'un jour nouveau!
Les paupières noyées de pleurs

Salueront avidement la nouvelle naissance de ton aurore,
Comme cet arc aux sept couleurs décrit par Dieu,

Qui, des sommets de l'Ararat, apporta le pardon et
l'espoir au monde.

Seigneur! si ton bras si puissant, même dans la miséri-
corde,

Fait luire pour nous sur notre sainte montagné un jour
nouveau;

Nous jurons de t'élever l'autel des vœux,
Au lieu d'où après le déluge s'exhalèrent vers ton trône
de suaves parfums :

De t'offrir, pour holocauste, non des brebis, mais nos
cœurs immolés dans les tourments ;

Nos cœurs qui, même dans le feu tentateur des dou-
leurs, n'ont pas perdu la marque de ton sceau.

Mais si notre destinée n'est pas encore accomplie,
Si nos lamentations et nos souffrances ne sont pas encore
montées jusqu'aux cieux,

Nous jurons, nous Arméniens, le serment de sel, scellé
de nos larmes amères ;

Nous jurons par les hauteurs du mont qui porta l'arche ;
Nous jurons par la terre dont l'homme fut pétri,

Et qui donna ses grâces et ses roses au premier prin-
temps,

Par la terre qui recueillit les saints ossements de nos
pères,

Sillons d'où nous espérons la vie ;

Երդնումք յո ղեհ եւ անկցի Հայն ի բախտե՛

Հիմայայայ սարս, յԱյսս, ի Սեն, յԱփրիկե,

Մի գժառանգեայն ի հարց անտի մոռասցի
Զագըրարար սեր ի յատակն հայրենի .

Մի ըզփառացն առուրս, մի գոօն տարեկանս՝
Յոր հարց մեր սիրտք բաբախեցին ի հըրճուանս .
Եւ գաղէտից մի՛ յոր արկին աջաց գուխս
Մըկըբտուրիւն՝ իւ լըւացին ըզմեր գուխս .
Մի գօրն՝ որ գմեզ ի մօրե հար վըտարակ

Ո՛ր գիտե ցնր վայր եւ ցն ճիգ ժամանակ .

Ու ի մենջ՝ նըժղենս արար յաշխարհս ամենայն,
Նըժղենս ուստ, բեզ բեղառնամք մնյր Հայաստան ...

Բայց դուք օրհնեայ ասպընջակաքդ իմ պատուական,
Օրհնեայ որ սիրեն ըզնեզն Հայաստան :

Լըւայ ուստեր . Հրեից այդ ազգ նըմանի .

Յանեայ ցըրուեայ յո եւ շահուն յոյս տանի...
Անգուրքք . դուք զի գըրջուատուրիւն եւ գոճիր,

Զանեծս եւ զնեծս ի նոյն զըներ մի կըշիո...
Իբրեւ գեղբարսն Յուդայ եւ Հայն դատապարտ՝
Որ գըրօշ Խաչին լըւաց յարիւն իւր անպարտ,
Ոյր բազ՝ նախկին եկաց վըսեմ պատուանդան
Յոր աստուածեանն յետ Գողգոթայ էլ նըշան :

Ա՛հ, գմեր անգեա յերուք ըզփառս եւ ըզփազս,
Ուրացարուք գրաջս, յունն հարեք յերաշխեսպս,
Մոռացարուք գերկիր ծընող մարդկութեան,
Զերդ ապաշնորհն որդի գարգանդ մայրական,
Այլ գեր բողեք զի ընդ լըբմանն ըստուերաւ .
Հանգչիմք գերդ ծառ յերկիր գոր մարդ ոչ ծանեաւ,
Աճե, եւ վեհ ղիտակ յերկին ամբառնայ,
Զի անյագուրդ ոչ մերճեցան ճեռք ի նայ :
Այն, յաժիմք գուխ խոնարհեայ ակընկոր ,
Եւ հարցանեմք . « Ո՞ր արփ տայ յոյս մեզ այսօր . »
Բայց ոչ բե մեր վատ շահ բայիցն է լուցկիք՝
Այլ աղետք մեր, անհնա ոյց գոն ՀԱՅՐԵՆԻՔ .

Որ գմեզ պանդուխտս սունեն յաշխարհս ամենայն,

Պանդուխտքե դարձ ուխեցիկն առնեմք Հայաստան .

Nous jurons que, partout où l'Arménien sera jeté par
le hasard,

Sur les rudes flancs de l'Himalaya ou des Alpes, près
de la Seine ou dans l'Afrique,

Il n'oubliera jamais l'héritage de ses ancêtres,

L'amour ennoblissant de la patrie;

Ni les jours de gloire, ni les jours de ces fêtes,

Où bondirent de joie les cœurs de nos pères;

Ni les jours de malheur où ils répandirent des pleurs,

Baptême dont ils lavèrent nos têtes;

Ni ce jour qui nous frappa et nous arracha du sein de
notre mère,

Pour nous disperser dans combien de lieux, et qui sait
pour combien de temps!

Ce jour qui nous a faits pèlerins par le monde entier,

Pèlerins, même quand nous retournons vers toi, Arménie,
notre mère.

Mais vous, soyez bénis, mes hôtes vénérés!

Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie.

J'ai entendu dire : Cette nation est semblable au peuple
hébreu,

Dispersé partout où l'intérêt l'attire.

Cruels! Pourquoi dans la même balance mettre le
malheur et le crime,

La malédiction et les soupirs?

L'Arménien réprouvé comme les frères de Judas!

L'Arménien qui, de son sang, lava l'étendard du Christ!

L'Arménien dont la couronne fut le premier piédestal,

Piédestal sublime, d'où s'éleva le signe de vie après
Golgotha!...

Ah! ignorez nos histoires et nos gloires;

Niez nos héros; foulez aux pieds toutes nos plaies;

Oubliez la terre qui donna naissance à l'humanité,

Comme un fils ingrat oublierait le sein maternel!

Mais au moins laissez-nous dans les ombres de l'oubli,

Comme un arbre dans les savanes inconnues à l'homme;

Il croît et élève vers les cieus son front majestueux

Dont ne s'approche aucune main avide.

Oui, nous errons la tête baissée vers la terre,

Et nous demandons quel soleil aujourd'hui nous luira;

Mais ce n'est pas le vil intérêt qui guide nos pas,

Ce sont nos malheurs, incompréhensibles à quiconque a
une PATRIE,

Qui font de nous des pèlerins sur toute la surface du
monde,

Pèlerins, même quand nous retournons vers toi, ô
Arménie notre héritage!

Բայց դուք օրհնեալ ասպընջականք իմ պատուական,

Օրհնեալ ուրր սիրեն բզնեզն Հայաստան :

Եւ հեծեցի, եւ գրնային արտասուք .

Եւ չասացին . « Զի բերրողին այսբան սուգ :

Սակայն ի գնւք . ի գուր աղէտք մարտին,
Սուր, բռնութիւն եւ բըշնամանք օտարին...
Աւանիկ չիք երկիր, չիք կայս հանգըստեան,

Եւ ճչ անդորր յուսամք ունել մեզ տապան .

Բայց ե մեր ե՛ որպէս ի Յոբ՝ ինչ մի լով

Ում չիք հրաման զի կորգեսցէ եւ ոչ ոք .
Անուն մի սուրբ, ժառանգութիւն մեր միակ,
Զոր ոչ աղէտք, ոչ կապանք, ճչ ժամանակ
Բառնայ ի մենջ ոչ բաւեսցեն յաւիտեան,

Ո՛չ, ոչ, մինչքէ կորգեալ սըրտիցս հայկական .

Անուն մի վեհ, որ զի կապտեալ մեր եւ գանձ՝

Դեռ ճոխ բըւիմք մինչքէ չունել յոր նախանձ .

Անուն մի քաղցր, որ զմեր գանցեալ փառս եւ կիրս

Սեր, զիդձս ունի, գակընկալիս եւ բզմիրս .

Որ ի ցըրուեալ բազմահազար սիրտս իսփիւռ՝
Ունի բզգանգ իմն անբարգման զգացմանց բիւր .
Անուն որ գնարսըն մեր վառեր նահատակ
Ի վեհ հանդէս յաղթանակաց յաղթանակ .
Զոր՝ առաջինք մեր գոչեցին անձկալրեաց
Երբ բարշ ընդ դրունս վարէին քաղցր հայրենեաց .

Զոր՝ ուսուցին յարտոսն երկնից ամենայն .

Զոր՝ հեծեցին յօր սեաւ մերոյս ծընընդեան .

Յո գմեզ ի գիրկսն առեալ լայով վարժեցին .

Դողդոջ մատամբ ցուցանելով սուր Աղին .

Եւ ի վերջին շունջ՝ ի ցաւոց յետին պահ

Ըզդեման յայն մարգ ուղղեալ յոր քաղցր էր եւ մահ՝

Ո՛հ Հայաստան, Հայաստան

Կողկողեցին եւ մեռան :

Mais vous, soyez bénis, ó mes nobles hôtes !

Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie.

Et j'ai soupiré et mes pleurs ont coulé,

Et ils ne disaient plus : Pourquoi ce grand deuil du poète ?

Mais en vain, combattent contre nous et nos infortunes
Et l'épée, et l'oppression et l'opprobre de l'étranger.

Nous n'avons plus de patrie; nous n'avons plus un lieu
de repos;

Nos ossements ne peuvent même pas espérer la paix
du tombeau;

Mais il est, oui, il est en nous une seule chose comme
en Job,

Une chose qu'il n'est permis à personne de nous arracher :
Un nom saint, notre seul héritage,

Dont ni les malheurs, ni les chaînes, ni le temps,

Dans l'éternité des siècles, ne pourront jamais nous
dépouiller;

Non, jamais, tant qu'ils ne nous auront pas enlevé notre
cœur arménien.

Un nom, richesse immense, qui à nous privés de tous
nos trésors,

Nous semble une fortune suffisante pour n'avoir à porter
envie à personne;

Un doux nom qui comprend toutes nos souffrances et
toutes nos gloires,

Et les dons de la nature, et l'amour et les vœux et les
espérances;

Qui, dans des milliers de cœurs vivant partout,

Trouve un écho de mille sentiments intraduisibles;

Nom qui, de triomphe en triomphe, guidait nos aïeux,

Nobles champions, dans tant d'actions sublimes;

Nom, que nos pères ont invoqué ardemment,

Quand, bannis, ils furent trainés loin des portes de la
douce patrie;

Nom, que dans leur exil, ils apprirent à tous les cieus,

Nom qu'ils soupirèrent au sombre jour de notre
naissance;

Qu'ils nous apprirent en pleurant, en nous soulevant
dans leurs bras,

Et en nous montrant de leurs doigts tremblants où était
Éden;

Nom qu'au dernier soupir, au dernier moment des
douleurs,

En dirigeant leurs regards vers ces saints lieux où la
mort même était douce :

O Arménie ! Arménie !

Ils redirent et moururent.

Զրեզամփոփեալ մեր սրբբազան ով շունջ հարց,
Զրեզ սիրտքս հնչեն, շրթուք կրկնեն մշտարծարժ

Ո՛հ Հայաստան, Հայաստան...

Եւ ուխք Վոլկայ, Գանգես, Ռւրալ եւ ալիք,

Վոսթոք եւ Սեն... ընդ մեզ հեծեն ցաւալիք

Ո՛հ Հայաստան, Հայաստան...

Եւ հեծեացեն ընդ մեզ, աւանդ, յաւիտեան...

Յոգոց հանի, ի դող մատանցս անկաւ քնար,

Եւ յարտասուացս ինչ ոչ տեսի յայն խաւար,

Բայց հառաջմանցս ողբակից հեշտ լըւայ ձայն,

Ո՛հ Հայաստան, Հայաստան :

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԱՆՅԱՅԵԱՆ.

Մեր գաղղիացի ընթերցողացմէ շատեր շատ
անգամ աղաչեցին որ հայ բնագրին բարգմա-
նութիւնն ալ դնեմք, որով իրենք ալ կարենան
մեր բանաստեղծութեանը գաղափար մը ունե-
նալ: Այս անգամ իրենց խնդիրքը կատարեմք,
խոստանալով որ երբեմն երբեմն բնագրին դի-
մացը բարգմանութիւնն ալ դնեմք, որուն մի-
միայն արդիւնքը՝ երկու լեզուաց ոգւոյն տա-
նելու ջանի հաւատարմութիւնը պիտի ըլլայ:

ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅՈՑ

*Թուղթ Վահանայ Արշարունոյ, Տեսան Միքայ-
ելի Վ. Չամչեան, Միսիքարեան Վեկեակոյ.
(Շարայարութիւն. Տես. Գ. Տարի. էջ 242.)*

Եկոր ստոք ամենը մեկդի բողոք, այդ մար-
դուն մեկ հարցում մը ընեմ. (աճապա) եղեր է
ժամանակ որ Հռոմայու Սուրբ ժողովը զՀայոց
եկեղեցին ուղղափառ (տեյի) ճանչցեր է: Պիտի
դառնայ իր գրածին պէս ըսէ (քի). « (Պէլի), շատ
« ժամանակ այդպէս ճանչցեր է, (լաքին) Ֆլո-
« բենցայու ժողովքէն (պերի), որ 419 տարի է,
« այդ ճանաչումը չունի, (գերե) այսպէս կըզրէ:
« Մինչեւ հիմա Հայոց կողմանէ ինչ յայտարա-
« բութիւն կամ սեր միարանութեան ցրցուցին
« Հռոմայու արողին. ոչ մեկ եպիսկոպոս մը, ոչ

Souffle sacré de nos pères, nous t'avons recueilli;
Nos cœurs retentissent d'amers soupirs et nos lèvres
avidés t'invoquent :

O Arménie! Arménie!

Et les torrents du Volga, du Gange, de l'Oural et les
flots des océans,

Le Bosphore et la Seine..... gémissent avec nous de
douleur :

O Arménie! Arménie!

Et ils gémiront avec nous, hélas! éternellement....

J'ai soupiré et ma harpe s'est échappée de mes mains
tremblantes;

Mes yeux se sont voilés sous des torrents de pleurs;

Mais à mes sanglots j'ai entendu de douces voix répondre :

O Arménie! Arménie!

CORÈNE V. CALFA.

Plusieurs de nos lecteurs français nous ont
souvent prié de publier, avec le texte arménien,
une traduction qui leur permit d'avoir une idée
de notre poésie. Nous nous conformons aujour-
d'hui à ce désir. De temps à autre nous donne-
rons ainsi en regard du texte une traduction
française dont tout le mérite sera d'être aussi
exacte, aussi littérale que possible, en égard au
génie des deux langues.

L'ÉGLISE ARMÉNIENNE.

*Lettre intitulée Vahan Archarouni,
parle R. P. Tchamtschian, Mékhitariste de Venise.
(Suite. Voir 3me année, page 242.)*

Allons! laissons tout cela de côté, et je vais
adresser à cet homme une question: Y a-t-il
jamais eu un temps où Rome ait reconnu comme
orthodoxe l'Église arménienne? Il me répondra,
comme dans ses écrits: « Oui, longtemps Rome
« l'a considérée comme telle, et c'est là l'opinion
« qu'elle en avait encore il y a quatre cent dix-
« neuf ans, lors du concile de Florence; car voici
« ce qu'il dit à ce sujet: Depuis lors jusqu'à
« aujourd'hui, quelle preuve de leur affection,
« quel témoignage de leur union les Arméniens

« մեկ մուրախաս) քահանայ մը եւ ոչ մեկ սիրոյ
 « բուրք մը կրցան գրել (մասն 17). եւ այսպէս
 « բոլորովին քակուեցաւ ի միաբանութենէ սուրբ
 « Եկեղեցւոյն Հոռմայ, եւ Հոռմայու արոռն ալ
 « Հայոց ուղղափառութիւնը չի ճանչնար. սնոր
 « համար Հայոց ազգը մոլորեալ եւ հերետիկոս
 « կրտսելուի : » Ես ալ իր խօսքին գալով կրպա-
 տասխանեմ. Գիցուք թէ Ֆլորենցայու ժողովին
 (պէրի) չի ճանչնար Հայոց ուղղափառութիւնը.
 (յաքին) Հայոց դաւանութիւնը՝ սկսեալ ի սուրբ
 Լուսաւորչէն մինչեւ ի Ֆլորենցայու ժողովը ինչ-
 պէս էր նէ՝ անկեց մինչեւ ցօրս ցայս տակաւին
 նոյն է, եւ յամենեկեղեցական գրոց մերոց յայտնի
 է, եւ Հայոց Եկեղեցւոյն բշնամիներն ալ չեն կրը-
 նար (ինքեար) ընել, (գերե) կրպարտաւորին ցոյց
 տալ Հայոց դաւանութեան եւ վարդապետութեան
 փոփոխութիւնը, որ մինչեւ յախտեան չեն կրնար.
 որովհետեւ Հայոց Եկեղեցին միշտ նոյն ճշմար-
 տութիւնը կրդաւանէր եւ կրդաւանի՝ որ ինչ կա-
 բողիկէ Եկեղեցին Քրիստոսի : Ուրեմն երէ Հոռ-
 մայու արոռն ասկեց յառաջ կրճանաչէր Հայոց
 ուղղադաւան ըլլալը, կրհետեւի որ զնոյն սկզբնա-
 կան ճանաչումը ունակապէս մինչեւ ցայսօր ունի,
 եւ չի հարկ ներգործութեամբ ամեն օր ամեն
 (սահար) մեր ուղղափառութիւնը ճանչնալ : (Ձերե)
 երէ Հոռմ (խեղ մը) ժամանակ ջճանչնալ կամ
 միտք չբերէ : զՖրանկսերը կամ զՆեմցիները
 թէ ուղղափառ են, միթէ այնքան ժամանակ հերե-
 տիկոս եւ մոլորեան (մի) կրտսելին այն քրիս-
 տոնեաները : Ապա բանձր տգիտութեամբ եւ
 հոգւով ատելութեան կրգրէ. « Միթէ չէր կրնար
 ապացուցութեամբ իմանալ ազգին ուղղափառ
 ըլլալը : » Ուստի կրհարցընեմ իրեն. կրնար մի
 իմանալ, երէ չէր կրնար մի : Երէ կրնար իմա-
 նալ, ապա Հոռմայու արոռը պարտաւոր է.
 (գերեմ) իր պարտքը չի ճանչցեր եւ չի կատարեր.
 (գերե) իր խօսքին (կտօրե) Ֆլորենցայու ժողովքէն
 (պէրի), որ 419 տարի է, եւ մանաւանդ ժՔ Գրի-
 գոր պապէն (պէրի) որ 257 տարի է, հետամուտ
 չէ եղեր կարգաւորեալ միջոցներու որ իմանայ
 եւ ճանաչէ Հայոց ուղղափառութիւնը եւ բշնա-
 միներուն ստութիւնը : Ապա թէ չէ կրցեր իմանալ
 վասն պակասութեան յարմար միջոցաց, ապա
 Հոռմայու ատեանը (հախարգ) է եւ անիրաւ դա-
 տաստան ըրած կրլլայ, որ մոլորական կրհամարի
 զմեզ, ինչպէս այդ գոյեճցին կրտս թէ « Միշտ հեր-
 ձուածող կանուանէ զՀայերը. » եւ թէ « Յայտնի
 է Հայոց հերետիկոսութիւնը Հոռմայու (քօրեին)

« ont-ils donné au siège de Rome? Pas un évêque
 « pas un prêtre, pas même une lettre amicale
 « qu'ils aient daigné envoyer à cette assemblée;
 « ainsi ils se sont détachés de l'union de l'Église
 « romaine, et le siège de Rome n'a plus reconnu
 « leur orthodoxie; c'est là ce qui a fait considérer
 « la nation arménienne comme égarée et hérétique. »
 « Mais à cela je répondrai : J'admets que
 depuis le concile de Florence, Rome n'ait plus
 reconnu l'orthodoxie de l'Église arménienne;
 mais la profession de foi des Arméniens depuis
 saint Grégoire l'Illuminateur, est encore aujour-
 d'hui la même. C'est là un fait bien prouvé par
 nos livres ecclésiastiques, et que d'ailleurs les
 ennemis mêmes de l'Église arménienne ne peuvent
 nier; il leur faudrait pour cela démontrer les
 changements survenus dans notre profession de
 foi et dans nos dogmes, ce qui leur est impossible,
 attendu que l'Église arménienne a toujours pro-
 fessé et professe encore les mêmes vérités, les
 vérités reconnues par l'Église universelle du
 Christ. Donc, si jusqu'à cette époque, Rome a
 admis l'orthodoxie des Arméniens, il en résulte
 naturellement que jusqu'à aujourd'hui elle a dû
 conserver la même opinion, et il n'est pas néces-
 saire, tous les jours et à toute heure, de constater
 cette orthodoxie. Car, si pendant un certain temps,
 Rome ne reconnaissait pas ou voulait oublier
 l'orthodoxie des Français ou des Autrichiens, il
 faudrait donc, pendant tout ce temps, considérer
 ces chrétiens comme égarés et hérétiques? C'est
 donc par une ignorance crasse et dans un esprit
 de haine qu'il écrit : « Rome pouvait-elle se con-
 « vaincre par des preuves de l'orthodoxie de l'Église
 « arménienne? » Je vous le demande : le pouvait-
 elle ou non? Si elle le pouvait, Rome est coupable
 pour avoir méconnu son devoir et ne l'avoir pas
 rempli; car d'après ses propres paroles, depuis le
 concile de Florence, il y a quatre cent dix-neuf ans,
 et surtout depuis le pape Grégoire XIII, il y a
 deux cent trente-sept ans, elle n'a pas cherché
 les moyens propres à lui faire découvrir et recon-
 naître l'orthodoxie des Arméniens et les men-
 songes de leurs ennemis. Si au contraire, les
 moyens de la constater lui ont manqué, Rome
 serait dans son tort et porterait un jugement témé-
 raire en nous considérant comme égarés, ainsi
 que le dit ce propagandiste, car à l'entendre :

մէջը. եւ ինչ ծուռ կարծիք ունեցաւ նե՛ր ամենն
այ դատապարտեալ է գատ գատ ժողովքներով : »

Իսկ թէ վասն պէս պէս քաղաքական պատ-
ճառի՝ Հայոց կողմանէ եպիսկոպոս կամ քահա-
նայ կամ բողոք ջխրկուիլը ոչ կրնայ զնոյն միա-
բանութիւնը քակել եւ ոչ զսկզբնական ճանա-
չումը Հոռոմայու աւրել. (գերե) պակասութիւնը
ջկրնար պատճառել զայդպիսի ներգործութիւն-
ներ, մանաւանդ զի ծուռ եւ մուրաբ դրութիւն է՝
առնուլ զոչ պատճառն ի տեղի պատճառի : Ապա
կրմնայ ըսել՝ թէ արոն Հոռոմայու իր սկզբնական
ճանաչմամբը որ ուղղափառ ճանչցեր է զՀայոց
եկեղեցին, ունակաբար զնոյն ճանաչումն ունի
տակաւին, եւ ուղղափառ գիտէ զմեզ. իսկ հակա-
ռակորդաց զուր բամբասանօքը ոչ մեր եկեղեցին
հերետիկոս կրլլայ, եւ ոչ Հոռոմայու ճանաչումը
իխտիզայ) կրնէ փոխվիլ : Ապա թէ գոյեճցուց
գրածներուն Հոռոմ մօտիկ ընելու ըլլայ նե, ամեն
որ իր ճանաչումը պիտի փոխէ. (գերե) անոնք
ամեն որ նորենոր զրպարտութիւններ (իճատ)
կրնեն, եւ անդադար ի Հոռոմ կրգրեն :

Իսկ այն որ կրգրէ թէ « Հայոց (հախին) մեր
ըսածները երէ պարզ զրպարտութիւն ըլլար նե,
Հոռոմայու ատեանը չէր կրնար (մի) վերահաս
ըլլայ, » որ ըսել կուզէ թէ որովհետեւ վերահաս
չէ եղեր, ուրեմն զրպարտութիւն չէ, այլ ճշմարիտ
եւ ստոյգ : Անա այս ասութիւնս այ խարեական
ոճ է եւ սուտ դրութիւն. (գերե) վերահաս չըլլալը՝
որ պատճառ չէ իրենց խօսքին ճշմարտութեան՝
պատճառ (տեյի) կրբերէ ծուռ հետեւութեամբ :

Երրորդ մասին կրգրէ այսպէս. « Ի՞նչպէս կրնայ
« զրուցել թէ ուղղափառ հաւատք եւ ողջամիտ
« վարդապետութիւնն ի սուրբ Լուսաւորչէն մին-
« չեւ հիմա հաստատուն ունիմք, որ Դաշանց
« բողոքը բողոքովին հերքած են Քաղկեդոնի
« ժողովքին (պերի), եւ մանաւանդ 419 տարին
« (պերի), որ է Ֆլորենցայու ընդհանուր ժողովն
« (պերի), հիմնովին քակուեցան ի միաբանու-
« րենէ եկեղեցույ, եւ լսածիս (կէօրե) այս միջոց-
« ներուս մեջ (պիլե) ուրացեր են առ դաշինքը

« Rome traite sans cesse les Arméniens d'héréti-
ques; l'hérésie des Arméniens est évidente aux
yeux de la cour de Rome, et toutes les opinions
de leur Église sont erronées et ont été con-
damnées par des conciles particuliers. »

Donc, si pour différentes causes politiques, les
Arméniens n'ont envoyé au concile ni évêque, ni
prêtre, ni même une lettre, cette mesure ne peut
détruire en rien leur union religieuse ni altérer
l'opinion primitive de Rome à leur égard; car
d'une simple abstention ne peuvent résulter de
semblables conséquences; prendre pour cause ce
qui ne l'est pas réellement est d'ailleurs un argu-
ment complètement faux et erroné. Donc, si dans
le principe, Rome a reconnu l'orthodoxie de
l'Église arménienne, son opinion ne saurait être
changée, et aujourd'hui encore elle doit nous re-
connaître orthodoxes; les calomnies de nos adver-
saires ne pouvant rendre notre Église hérétique
ni nécessiter un changement dans l'opinion de
Rome. Mais si Rome voulait prêter l'oreille à tout
ce que disent les propagandistes, il lui faudrait
tous les jours changer d'avis, car ils ne cessent
d'inventer tous les jours de nouvelles calomnies
et d'en écrire à Rome.

Quant à ces mots : « Si toutes nos assertions
sur les Arméniens étaient de pures calomnies, la
cour de Rome ne pourrait-elle le comprendre? »
il veut dire par là qu'elle n'en a pas jugé ainsi et
que dès lors ce ne sont pas des calomnies, mais
bien des choses vraies et dont on ne saurait douter.
Autre manière de dire, encore erronée et trom-
peuse, autre raisonnement entièrement défec-
tueux; car de ce que Rome n'a pas compris la
fausseté de leurs paroles, il n'est pas à dire pour
cela qu'elles soient vraies; cette conséquence
fautive est donc encore la suite d'un faux raison-
nement.

Dans la troisième partie, voici ce qu'il écrit :
« Comment peut-il dire « depuis saint Grégoire
« l'Illuminateur nous possédons dans toute leur
« pureté et notre orthodoxie et nos dogmes saints »,
« quand depuis le concile de Chalcédoine ils ont
« renoncé au *Contrat*, et que surtout depuis
« quatre cent dix-neuf ans, c'est-à-dire depuis
« le concile de Florence, ils se sont séparés entiè-
« rement de l'union de l'Église et, d'après ce que
« j'ai entendu dire, ils ont même, dans cet inter-

« սուրբ Լուսաւորչին, ու չենք ճանչնար ըսեր
 « են : » Կրտսնանս (իրբխեապ) կրնէ յայտնի
 ստուրիւն խօսիլ, մինչեւ զի չինայիր երէ միմեանց
 ներհակ կեդանեն ըսած խօսքերը : Գաշանց բուղըր
 Հայոց ազգը ի սկզբանէ անտի կրնդունի, եւ այս
 յայտնի է, եւ իսպարի կարօտ չէ : Կրմնայ ապա
 որ ինքը (պէյան) ընէ՝ քէ այս ինչ կամ այն ինչ ազ-
 գային ժողովի մեջ հերքեցին եւ չենք ընդունիր
 ըսին : Եւ որովհետեւ չիկրնար ցոյց տալ, (գերէ)
 Հայոց եկեղեցոյն վարդապետները եւ պատմիչ-
 ները զայն Գաշանց բուղըր միշտ իբրեւ ընդու-
 նելի (տէյի) կրչիշատակեն, Սուրբ Մովսէս Խո-
 րենացին ի հինգերորդ դարուն, Սուրբ Եղիշէ
 վարդապետ ի հինգերորդ դարուն, Յովհաննէս
 կաթողիկոս ի տասներորդ դարուն, Ստեփանոս
 Ասողիկ ի տասներորդ դարուն, Սուրբ Ներսէս
 Շնորհալի հայրապետն յերկուտասան դարուն
 ի Վիպասանութեան իւրում, երանելին Գրիգոր
 կաթողիկոս Տղայ կոչեցեալ՝ յերկուտասան դա-
 րուն՝ ի բուղըն որ առ Արեւելեան վարդապետս,
 Վանական վարդապետ յերկուտասան դարուն
 ի ճառս հարցմանց ասէ. « Զորեքին սոքա Գրիս-
 տոսի արեամբն ի մելան խառնեալ՝ գրեցան եղ-
 բարբ : » Վարդան վարդապետ յերեքտասան
 դարուն ասէ. « Եղին դաշն ուխտից կալ եւ մնալ
 ի վերայ միմեանց. զգիր ուխտին ասեն ի գրելն
 բացեալ յանաոր խորհուրդն : » Կիրակոս վար-
 դապետ յերեքտասան դարուն. « Գրի ի ճառըն-
 տիրս, քէ սուրբն Տրդատ եւ Գրիգոր եւ Կոստան-
 դիանոս եւ Սեղբեստրոս դաշինս դեկին, կտակս
 գրեին, երդմունս անլուծանելի երդնուին ի վերայ
 միմեանց ի կեալ եւ ի մեռանել յազգէ յազգ մինչեւ
 յախտեան. (ի զով. Լուս.) : Եւ Կոստանդին կաթո-
 ղիկոս հնգետասան դարուն գրէ. « Զորութեամբ
 « սուրբ Հոգւոյն, ըստ օրինակին որով սուրբն
 « Գրիգոր եւ սուրբն Սեղբեստրոս միաբանեցան,
 « միաբանեսցէ Աստուած եւ զմեզ ի խաղաղու-
 « րիւն եւ ի սէր եւ ի բարեկամութիւն. որպէս եւ
 « ինքնակալն Կոստանդիանոս եւ մեր ինքնակալ
 « Տրդատ արարին միաբանութիւն, եւ եղին դա-
 « շինս ի մեջ իւրեանց, այսպէս եւ դուք հաստա-
 « տեցէք զգործս նոցա : »

Միքայել կաթողիկոս վեշտասան դարուն գրէ .
 « Յառաջնում քրիի աղաչեցաք խնդրելով զի հաս-
 « տատեսջիք եւ նորոգեսջիք զկոնդակն մեր զոր
 « երբեմն ամաներջանիկ եւ բարեյիշատակ պապն
 « Սեղբեստրոս եւ սուրբն Կոստանդիանոս եւ
 « արքային մերում Տրդատայ եւ սրբոյն Գրիգորի

« valle, renié ce contrat de saint Grégoire. »
 Voyez : il ne craint même pas de mentir et au point
 de ne pas voir qu'il se contredit. La nation armé-
 nienne a toujours admis le *Contrat*, et il n'est pas
 nécessaire de le prouver. Il lui reste, à lui, à nous
 dire dans quelle assemblée nationale les Armé-
 niens ont refusé de le reconnaître et l'ont rejeté;
 ce qu'il ne saurait faire, car les ecclésiastiques et
 les historiens arméniens ont toujours cité ce
 contrat comme admis, ainsi : au cinquième siècle,
 saint Moïse de Khoren et saint Élysée; au dixième,
 Jean Catholicos et Étienne Assoghig; au douzième,
 le saint patriarche Nersès le Gracieux, dans son
 épopée; le bienheureux patriarche Grégoire sur-
 nommé l'Enfant dans son encyclique aux prêtres
 d'Orient, et le docteur Vanagan dans son discours :
 « Mes frères, tous quatre ont mêlé dans l'encre
 du sang de Notre-Seigneur, et ils en ont signé
 le pacte de leur alliance fraternelle. » Au treizième
 siècle le docteur Vartan dit : « Ils ont conclu un
 traité; ils ont juré de rester fidèles les uns aux
 autres et, dit-on, ils ont signé leur serment par le
 terrible mystère. » Le docteur Guiragos également
 au treizième siècle, dit aussi : « Il est écrit dan-
 les légendes, que les saints Tiridate, Grégoire,
 Constantin et Sylvestre concluaient des traités, écri-
 vaient des conventions, jurant sur leurs personnes
 de vivre et de mourir toujours fidèles à leurs ser-
 ments jusqu'à la fin des siècles. » Et au quinzième
 siècle, le patriarche Constantin écrit : « A l'exemple
 « des saints Grégoire et Sylvestre, qui s'unirent
 « par la puissance du Saint-Esprit, que Dieu nous
 « unisse en paix, en amitié et en amour; de
 « même que l'empereur Constantin et notre em-
 « pereur Tiridate ont fait alliance et ont conclu
 « entre eux des traités, de même, vous aussi,
 « reconnaissez et affermissez leurs œuvres. »

Et le patriarche Michel, au seizième siècle :
 « Dans notre précédente lettre, nous vous avons
 « prié d'affermir et de renouveler notre bulle, que
 « jadis le pape bienheureux et d'heureuse mé-
 « moire, Sylvestre, et saint Constantin, ont donnée
 « à notre roi et à saint Grégoire I, notre premier

« առաջնոյ պատրիարքի եւ կաթողիկոսի մերոյ.
« զոր եւ աղաչեմ, հաստատեցէք եւ առ մեզ ու-
« զարկեցէք¹ : »

Եւ այս բուղբն գրելէն մինչեւ հիմա (տահա) 250 տարի է. ապա յայտնի սուտ է որ կրսէ թէ Քաղկեդոնի ժողովքեն, եւ մանաւանդ Ֆլորենցայէն (պէրի) Լուսաւորչին Դաշանց բուղբը (ինքեար) կրնեն : Անա լատին քարոզիչ հայրն Կրաւինա իր պատմութեան մէջը կը գրէ այսպէս. « Ամենայն պատմիչք (Հայոց) միաբան աւանդեն՝ երէ ի մէջ Կոստանդիանոսի, Սեղբեստրոսի եւ Տրդատայ (եւ Գրիգորի) հաստատեցաւ բարեկամութիւն եւ սէր ընտելութեան. » (մասն Ա., գլ. 8) : Ո՞ր բողոք որ (տահա) 128 տարի է որ այն Դաշանց բուղբը Տէր Աղեքսանդր կաթողիկոսը իր ձեռամբը ի մէջ սուրբ արոճոյն Էջմիածնի օրինակեց, եւ ի ձեռն նուիրակի խրոյ Տեառն Աստուածատուր արքեպիսկոպոսին Ստամպոլ խրկեց որ Ագաթանգեղոսին հետ տպուի, եւ հրամանաւ Տեառն Սահակայ արքեպիսկոպոսին որ պատրիարք էր Կոստանդնուպոլսոյ եւ Երուսաղեմի արոճոցն. եւ (խտեկով) գլխաւորաց ազգին՝ Ագաթանգեղոսի հետ տպուեցաւ, եւ անա ամեն տեղ կը գտնուի : Ապա կամ գլխովին չեն կարդացեր Հայոց զիրքերը եւ (խապար) չունի, կամ նախանձով խապաւ կուրացեալ է եւ յայտնի գրուածները չտեսներ. (գէրէ) ամենեւին սուտ է որ կը գրէ թէ Քաղկեդոնի ժողովքեն (պէրի) բոյորովին հերքած են, կամ թէ Ֆլորենցայու ժողովքեն (պէրի) այն միաբանութիւնն որ Դաշանց բղբով եղեր էր՝ հիմնովին քակուեցաւ : Ասոր պէս սուտ է այն խօսքը թէ « Այս օրերս ուրացաւ ազգը զայն դաշինքը, ու չենք ճանչնար ըսին : »

Նաեւ ինքն իրեն ներհակ եւ հակասական կը խօսի. մէյնը կրսէ թէ Քաղկեդոնի ժողովքեն (պէրի)

¹ Ինչպէս որ ուրիշ անգամ եւս ցուցուցեր ենք եւ անկի ընդարձակ կերպով պիտի հաստատենք քիչ ժամանակէն, Դաշանց բղբոյն խնդիրն երէք մաս կրամնուի ըստ ինքեան, եւ արտեք իրարմէ առկէ զամազանելու է. այսինքն Ա., սուրբ Լուսաւորչին եւ Տրդատայ Հոռմ երբայլը. Բ., անոնց Կոստանդիանոսի ու սրբոյն Սեղբեստրոսի հետ բարեկամական դաշնակցութիւն մը ընելը. Գ., հիմա գտնուած Դաշանց բղբոյն վաներական ըլլալը՝ իբրեւ այն դաշնակցութեան հարազատ բնագիր : Արդ յայտնի բան է որ մեք, ինչպէս եւ ամենայն պատմագիր որ վատահորիւն ունի մեր հին պատմարանից հաւատարմութեանը վրայ, առաջին երկու խնդիրներուն հակասակելու իրաւունք չունիմք. բայց երբորդ մասը ամենեւին ընդունելի չլինար ըլլալ ոչ մեզ եւ ոչ ուրիշներուն, քակտեալ Չամբեան վարդապետին այս խօսքերը, եւ մեր ազգին մէջէն ուրիշ քանի մը վերջին ժամանակաց պատմիչներուն ու կաթողիկոսներուն գրուածքներն ասոր ներհակը կշանան պնդել միամտութեամբ : Գ. Վ. Ա.

« patriarche et catholicos; nous vous prions au-
« jourd'hui de l'approuver et de nous la ren-
« voyer (1). »

Or cette lettre date de deux cent cinquante-neuf ans; donc il ment d'une manière évidente quand il dit que depuis le concile de Chalcedoine, et surtout depuis celui de Florence, les Arméniens renient le traité de saint Grégoire. Voici ce qu'écrit encore à ce sujet, dans son Histoire, le Père Gravina, missionnaire latin : « Tous les historiens arméniens rapportent unanimement qu'entre Constantin, Sylvestre, Tiridate, (et Grégoire) fut conclu un traité d'amitié et d'alliance fraternelle. » (1re part., ch. VIII). Que répondre à cela? En outre, il y a à peine cent vingt-huit ans, le patriarche Alexandre a copié ce traité de sa propre main, à Edchmiadzin, et l'a fait porter à Constantinople, par son légat, l'archevêque Dieudonné, pour y être imprimé avec Agathange; et par les ordres d'Isaac, archevêque de Constantinople et de Jérusalem, comme aussi sur la demande des notables de la nation, il a été imprimé avec Agathange et on peut le trouver partout. Donc : ou il n'a pas lu les livres des Arméniens, et il n'en a pas la moindre connaissance, ou il faut qu'il soit bien aveuglé par l'envie pour ne pas voir ce qu'ils prouvent clairement, à savoir: qu'il est faux de dire, comme il l'avance, que depuis le concile de Chalcedoine les Arméniens aient renié entièrement le traité, ou que depuis le concile de Florence, cette union, conclue par le traité, ait été complètement détruite. Il n'est pas moins faux de dire comme il l'avance: « Ces jours derniers la nation arménienne a renié ce traité et a déclaré ne le reconnaître en rien. »

Il ne voit pas non plus qu'il se contredit de nouveau. Ainsi, tantôt il prétend que depuis le concile de Chal-

(1) Ainsi que nous l'avons fait voir ailleurs et que nous nous proposons de le démontrer sous peu plus amplement, la question de la lettre du traité se divise en trois parties qu'il faut bien distinguer entre elles : 1° Le voyage à Rome de saint Grégoire l'Illuminateur et du roi Tiridate. 2° Le traité d'alliance conclu entre eux d'une part et l'empereur Constantin et saint Sylvestre de l'autre. 3° L'authenticité de l'écrit que nous possédons aujourd'hui comme original de ce traité. Or il est évident que nous, pas plus que tous les écrivains qui ont foi dans la véracité de nos historiens, n'avons le droit de mettre en doute les deux premières parties; mais la troisième ne peut-être admise ni par nous ni par qui que ce soit, malgré les paroles du Père Tchamchian, malgré les écrits de quelques historiens et prélats arméniens de nos jours, qui s'efforcent bénévolement de prouver cette authenticité.

հերքած են: որ 1420 տարի է. մեյմ'ալ կրսէ քէ Ֆլորենցայու ժողովքին ժամանակը բոլորովին քակուեցան ի միարանութենէ եկեղեցւոյ՝ այն Դաշանց բուրքը չընդունելովն ին. ապա եւ Գաղկեդոնի ժողովքէն մինչեւ ի Ֆլորենցայու ժողովք, որ 387 տարի կրնէ, (օլտուղի հայ) կրնդունին եղեր այն բուրքը. որով եկեղեցւոյ հետ միաբան են եղեր. (գերէ) իր ըսածին (կերէ), այն Դաշանց բուրքն է որ ուղղափառ կրկացուցանէ մեր ազգը, եւ միաբան ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյ: Եւ յետոյ կըրտանայ իր ըսածներուն ներհակ կըրքէ քէ « Լսեցի որ այս օրերս (պիլէ ինքեար են) ըրեր: Եւ ահա իր ըսածէն կերեւի քէ այն բուրքը մինչեւ հիմա եղածին չգաի կրնդունին եղեր. (գերէ) երէ չէին բնաւ ընդուներ նէ, (ինքեար) ըրածնին ինչ էր:

Ձայս եւս աղէկ գիտնան Հայոց եկեղեցւոյն բշխմաները, որ գայն բուրքը եւ (սենեօր) Հայոց ազգը (ինքեար) չընեն, եւ այն դաշինքէն եւ պայմանէն բնաւ (վազ) չի գար. այդ անկարելի եւ (խապիլսիզ) բան է. Հայոց ազգը իրենց (ախմախ) խելքովը եւ (քերթիպովը) չիվարուիր, եւ ազատութիւնը չի կորսուցնենք¹:

Այս տեղը պէտք է Դաշանց քղբին վրայօք կարճ ի կարճոյ խօսիլ, որ երէ չգիտցողներ ալ կան նէ՝ անոնք այլ գիտնան: Ահա երբ սուրբ Լուսաւորիչն Խորվիրապէն հանեցին եւ Տրդատ քագաւորը եւ բոլոր իշխանքը եւ ժողովուրդքը Քրիստոսի հաւատացին, ամենքը միաբան սուրբ Լուսաւորիչը Ղայսերի խրկեցին որ կարգ առնէ, եւ գայ Հայոց ազգը մկրտէ եւ լուսաւորէ: Իսկ Ղայսերիի Յունաց մետրապօլիտ Ղեւոնդիոս հայրապետը երբոր սուրբ Լուսաւորիչը Հայոց աշխարհին վրայ արքեպիսկոպոս եւ կաթողիկոս ձեռնադրեց, այս պայմանը հաստատեց սուրբ Լուսաւորիչին հետ՝ քէ ինչպէս դու նախ եւ յետոյ այս արտոն կարգ առիր, կաթողիկոս ձեռնադրուեցար, այսպէս քեզնէ (սօնկրա) քո յաջորդներդ որ Հայոց ազգին

cédoine, c'est-à-dire depuis quatorze cent vingt ans, les Arméniens ont renié le traité, et tantôt que c'est au concile de Florence qu'ils ont été complètement retranchés de l'union de l'Église, pour avoir refusé de l'accepter. Donc depuis le concile de Chalcédoine jusqu'au concile de Florence, c'est-à-dire pendant trois cent quatre-vingt-sept ans, ils l'acceptaient d'une manière quelconque, et par conséquent ils étaient unis à l'Église universelle. Puis, plus loin, il écrit le contraire de ce qu'il a avancé: « J'ai ouï dire, même ces jours derniers, qu'ils l'ont renié. » Et de ces paroles on doit conclure que jusqu'à aujourd'hui il a été accepté d'une manière quelconque; car dans le cas contraire, à quoi bon le renier?

Que les ennemis de l'Église arménienne sachent bien que la nation arménienne est loin de renier ce traité, et qu'il est impossible qu'elle cherche à s'en défaire. La nation arménienne ne prend pas pour règle de conduite leurs manières et leur petitesse d'esprit; elle ne veut pas perdre sa liberté (1).

Je dois ici dire quelques mots de ce traité, afin de le faire connaître aux personnes qui pourraient ignorer en quoi il consiste. Quand on retira saint Grégoire du souterrain, le roi Tiridate, ses ministres, le peuple, tous se convertirent à la foi. C'est alors que saint Grégoire fut envoyé à Césarée, pour y être sacré, et à son retour en Arménie, pouvoir baptiser et enseigner la nation. Le métropolitain Léontius, en ordonnant saint Grégoire archevêque et patriarche de l'Arménie, conclut avec lui le traité suivant: « De même que vous êtes le premier qui avez reçu l'ordination et avez été sacré patriarche; de même aussi, vos successeurs, pour se faire nommer patriarches, viendront dans à jamais immuable. » Et puisque, à cette époque, notre ville afin d'y être sacrés, et cette loi restera

¹ Այս մտքով հասկրնալու է իրացընէ: ալ բոլոր այն դաշնակցութեան ու բարեկամութեան յարաբերութիւններն որ առնն առնն եղեր են Հայոց եւ ուրիշ ազգաց մէջ, եւ ոչ քէ այնու դիտաւորութեամբ զոր հռովմեականք կպահանջեն, եւ ի լուսաւորչականաց քանի մը միամիտներ շօկէ շիտակ առնելով կհատատան: Հայոց ազգը իր ազատութիւնը չկորսնցնենք, վասն զի այն ազատութիւնը յառաքելական սահմանադրութեանց ունի: ապա քէ ոչ, այսինքն քէ որ ուրիշ պարիարքական արտոն մը ընդունած ըլլայ իր ազատութիւնը, ձվ կրնայ երաշխաւոր ըլլալ քէ պիտի չկորսնցընէ կամ քէ անկարելի է որ կորսնցընէ: Գ. Վ. Ա.

(1) C'est vraiment ainsi qu'il faut comprendre les relations de ce traité, ainsi comme alliances contractées de temps à autre par les Arméniens avec les autres nations, et non pas d'après l'interprétation que les Romains veulent donner à ces actes et qu'admettent encore quelques Arméniens trop simples. La nation arménienne ne veut pas perdre sa liberté, car elle la tient des institutions apostoliques; s'il en était autrement, c'est-à-dire si elle l'avait obtenue d'un siège patriarcal quelconque, qui pourrait garantir qu'elle ne la perdrait pas ou qu'elle ne serait pas au moins exposée à la perdre?

կարողիկոս պիտի նստին՝ հոս գան, եւ ասկեց ձեռնադրուրին առնեն, եւ այս օրենքս հաստատուն մնայ մինչեւ յախտեան : Եւ (չինքի) այն ժամանակը Ղայսերիու Հայրապետական արքոսր Անտիոքայ պատրիարքութեան տակն էր, եւ անոր մետրապօլիտութեանց մեկն էր, ուստի մեր Հայոց կարողիկոսութիւնը ինքնագլուխ հայրապետութիւն չէր, այլ Ղայսերիու Յունաց մետրապօլիտին տակն մեկ արքեպիսկոպոսութիւն մըն էր. եւ այսպէս Անտիոքայ պատրիարքութեան իշխանութեանը տակը կը սեպուէր : Եւ այս պատճառի համար է որ մինչեւ հիմա Ղայսերիու Յունաց մետրապօլիտները իրենց գաւազանագրքին մէջը կը կոչուին մետրապօլիտ Հայաստանի :

Իսկ Տրդատ քազաւորը եւ սուրբ Լուսաւորիչը բազում իշխանօք եւ զօրօք երբոր Հռոմ գացին, Կոստանդիանոս քազաւորին եւ Սեղբեստրոս հայրապետին հետ սեր եւ միաբանութիւն ըրին, սուրբ Սեղբեստրոս հայրապետը Սպանիացոց եւ Իտալիացոց եւ այլոց շրջակայ ազգաց եպիսկոպոսները Հռոմ կանչեց, մեծ ժողով գումարեց, եւ այնպէս զսուրբ Լուսաւորիչը ձեռնադրեց ինքնագլուխ կարողիկոս եւ պատրիարք ամենայն Հայոց եւ հրամանահան հօգօր ամենայն արեւելեան միջաշխարհին, եւ ազատ եւ անկախ ըրաւ Կեսարիայու արքունն որ նոր նստող կարողիկոսները իր ազգին եպիսկոպոսներէն ձեռնադրուրին առնուն : Նաեւ Վրաց եւ Աղուանից ազգին կարողիկոսներն ալ Հայոց հայրապետը ձեռնադրէ, եւ մշտնջենաւոր արտօնութիւն եւ իրաւաբանութիւն ունենայ, եւ Հայոց կարողիկոսական արքուն համապատիւ ըլլայ Աղեքսանդրիոյ, Անտիոքու եւ Երուսաղեմի պատրիարքական արքոսոց. եւ Հայոց ազգէն ուր եւ գտնուի նէ՛ անոնց իշխե, եւ անոր կապածը ուրիշ պատրիարք կամ կարողիկոս չկրնայ արձակել : Եւ այս պայմանը եւ դաշինքը մինչեւ ի կատարած աշխարհի հաստատուն մնալու համար՝ սկիհ բերին (օրբան), Քրիստոսի արիւնէն (միւրեքեպին) մէջը կարեցուցին, եւ անով (սենեա) եւ պայմանագիր գրեցին, եւ ով որ ան ուխտը եւ դաշինքը արել ուզէ նէ, մատնիչ Յուդայի, եւ Քրիստոսը խաչը հանող քանանայից եւ Հրէից պատիժը ժառանգէ (տէյի) սարսափելի անեծք կարդացին ¹ :

¹ Բովանդակ այս պատմութեան նիւնունքը Գաշանց բարոյն մէջ առասպելախառն խօսքերն են, ինչպէս որ յայտնի է աշաղրուքեամբ ընթերցողին. ասկեց ետքը եկած խօսքերն ալ նոյն անձինն դաշնագրին ուժովը գրուցուած են : Բայց մենք անոնց ընդարձակ ներքուսր ուրիշ աստիճանով չենք : Գ. Վ. Ա.

le patriarcat de Césarée relevait du patriarcat d'Antioche dont il était une des dépendances, le nôtre se trouvait être, non pas indépendant mais bien un évêché relevant du métropolitain grec de Césarée, et en outre, sous la juridiction du patriarcat d'Antioche. Voilà pourquoi jusqu'à ce jour, dans l'énumération de ses titres, le métropolitain grec de Césarée compte encore celui de métropolitain de l'Arménie.

Quand le roi Tiridate et le saint Illuminateur arrivèrent à Rome, accompagnés de plusieurs princes et escortés de troupes, ils contractèrent amitié et alliance avec l'empereur Constantin et le pontife Sylvestre. Le pape manda à Rome les évêques d'Espagne, d'Italie et des autres nations voisines, convoqua un grand concile et sacra publiquement saint Grégoire patriarche et catholicos indépendant de tous les Arméniens, et chef puissant et absolu de tout le centre de l'Orient. Il le déclara de même indépendant du siège de Césarée, ordonnant que le nouveau patriarche serait sacré par les évêques de la nation. En outre, le pontife des Arméniens devait sacrer les patriarches des Géorgiens et des Aghouans (Albaniens), et on lui reconnaissait des privilèges et des droits immuables : « Le siège patriarcal des Arméniens jouira des mêmes honneurs et privilèges que ceux d'Alexandrie, d'Antioche et de Jérusalem ; il sera le chef suprême de tous les Arméniens du monde entier, et tout ce qu'il aura lié, un autre catholicos ne pourra le délier. » Et pour que les clauses et conditions de ce traité eussent leur exécution jusqu'à la fin des siècles, on apporta un calice, on versa quelques gouttes du sang de Jésus-Christ, et c'est avec ce sang qu'a été signé le traité. Et on y ajouta : « Que quiconque violera ce pacte et ce traité hérite du châtiment de Judas, le traître, et des Juifs qui ont crucifié Jésus-Christ », et de terribles imprécations furent prononcées. »

¹ Toute cette histoire repose sur les contes introduits dans ce traité, comme peut s'en convaincre facilement tout lecteur attentif. Les paroles suivantes reposant sur le même traité n'ont pas plus de fondement ; c'est ce que nous nous réservons de montrer amplement ailleurs, en en prouvant la fausseté.

ՆԱՓՈՒԼՈՆ Գ, ԻՆՔՆԱԿԱԼ ԳՍՂՂԻՍՅՈՑ:

Չկայ անուն մը որ այնչափ համաշխարհական դարձած ըլլայ, այնչափ նոր ու արդէն այնչափ հնուրեան մեծարանքն առած, որուն ամէն մէկ յիշատակը՝ մտքին մէջ մէյմէկ փառաց յիշատակներ բերեն, ինչպէս Նափոյեանի մեծահռչակ անունը:

Ասիկա ոչ էրէ այն անուններէն մէկն է որ փախըստական կայծերուն պէս հորիզոնին վրայ հագիւրէ կփայլին՝ տեսնես աներեւոյր եղեր էն: Այլ այն անմուտ աստղերուն կնմանի, որ հաստատուրեան մէջ անշարժ կեցած կըլանին, ուստի էս գոր ինչ անոնց համար աստղաբաշխութիւնը, իրեն համար ալ կրնայ ըսել պատմութիւնը քէ Ոչ էրբէր պիտի շիջանի:

Եղաւ որ մը որ կարճատես մտքեր այս դժխեմ վըճիւն հնչեցին. Ոչ էս է նա: Բայց սակայն այն ձեռքոր Նափոյեանի աստղը մեր դարուն մէջ դրաւ, անմահութեան նշոյն ալ անոր տուած է. ու նոյն իսկ այն ատեն որ կտարակուսեր աշխարհ անոր մշտափայլ ճաճանջելուն վրայ, էս անա նորագուարք ճակատ մը էրեցաւ, յորոյ վերայ Նախախնամութիւնը բոյր այն աստղ լոյսը կցոյացրեր: Այսպէս է յիշատակի տաճարին ճակատուն վերայ կտեսնեմք ոսկի գրով գրոյմած. ՎԱՍՆ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ:

Կուգեմք հոս Նափոյեան Երրորդին, որ այս շրեղ ազգատոհմին Երկրորդ իմնադիրն է, համառօտագիծ բովանդակութիւն մը տալ վարուց, քանի որ դեռ Առաջնոյն ինակատար Պատմութիւնը չեմք հրատարակած: Մեր այս Պատմութիւնը որ Նաբոյեան Երրորդին անուանը ընծայուած է, ընդունելի էղէս յաջս Ինքնակալին, որ առանձին բոլորով մ'ալ արժանի համարեցաւ իւր բարեհաճութիւնը մեզ իմացընելու: Այլ էս այլ պարագաներ արգիլեցին մինչէս իմա ասոր հրատարակումը, բայց յուսամք որ քիչ ատենէն կկատարեմք մեր համագրեաց խնդիրքը, որ կփափարին լիույի գիտնալու արդի ժամանակիս ամենէն մեծ ու փառասոր հանճարոյն պատմութիւնը:

ՇՐԱՂ-ԼՈՒԻՆ-ՆԱՓՈՒԼՈՆ-ՊՈՆԱՓԱՐԹ. ի 20 մարտի 1808ին ծնաւ ի Փարիզ: Էր նա Երրորդ որդի Մեծին Նափոյեանի Լուի-Պոնափարք Էղբօրը (որ քազար էր Հոյանտայ) ու Որդենսիա Եւգինէ Պոնարենեան իշխանուհեոյն: Ուստի իր ծննդեան վրայ ամենէին նշանակ մը չկայր որ նախագուշակեր քէ այս նորածին մանուկը որ մը գահ պիտի էլլէր. մանաւանդ՝ Էրբ 1810ին իւր հայրը հրաժարեցաւ բողոք քազարորութիւնը, աւելի ուզելով ձգել իւր արքայական արոնը՝

NAPOLÉON III, EMPEREUR DES FRANÇAIS.

Il n'est pas un nom universel, un nom nouveau et brillant déjà de toute la splendeur d'un nom antique, dont chaque souvenir soit pour notre esprit un souvenir de gloire comme le nom grandiose de Napoléon.

Ce n'est pas un de ces noms qui, semblables à ces lumières fugitives, resplendissent un moment à l'horizon pour s'éclipser aussitôt; mais bien une de ces étoiles qui restent toujours fixes dans le firmament sans jamais disparaître; et de ce nom, l'histoire peut dire comme la science des étoiles: Jamais il n'aura de coucher.

Il fut un jour où les hommes aveuglés prononcèrent ces mots fatals: Il fut. Mais la main qui a imposé l'étoile de Napoléon à notre siècle, lui a donné aussi l'éclat de l'immortalité; et au moment où le monde semblait douter si ce nom n'allait pas s'éclipser, apparaît un Front nouveau sur lequel la Providence en fait rejaillir tout l'éclat. Tels, au frontispice du temple de mémoire, on voit en lettres d'or, briller ces mots: A L'IMMORTALITÉ.

Nous donnons aujourd'hui un résumé rapide de la vie de Napoléon III, le second fondateur de cette illustre dynastie, en attendant que nous puissions faire paraître notre grande histoire de Napoléon Ier. Cet ouvrage, dédié à l'Empereur Napoléon III, a été favorablement accueilli par S. M., qui a daigné nous en faire témoigner sa satisfaction par une lettre particulière. Diverses circonstances nous ont empêché jusqu'à ce jour de le publier; nous espérons pouvoir le faire sous peu, et par là nous rendre au vif désir, si souvent exprimé par nos compatriotes, de connaître dans tous ses détails l'histoire glorieuse du plus grand génie des temps modernes.

CHARLES-LOUIS-NAPOLÉON BONAPARTE naquit à Paris le 20 avril 1808. Il était le troisième fils de Louis Bonaparte, roi de Hollande et de la princesse Hortense-Eugénie de Beauharnais. Rien ne semblait donc présager qu'il dût un jour porter une couronne; surtout après l'abdication du roi son père qui, en 1810, aimait mieux quitter le trône que de trahir la cause de son peuple et combattre la France. Mais l'aîné de ses frères, Napoléon-Charles Bonaparte, prince royal de Hollande,

Նափոյն Պ. Ինքնակալ Քաղիսացոյ. — Napoleon III, Empereur des Français.

քան քե իւր ժողովրդեան իրաւունքը մատնել: Բայց իր եղբարցն անդրանիկը Նափոյեոն-Շարլ հնգամեայ մեռաւ ի Լա Հե (5 մայիս 1807) ու միջինը՝ Նափոյեոն-Լուի Ֆորլի քաղաքին մեջ 1831ին անգաւակ կմեռներ:

Գեռահասակ իշխանին կեանքը անդատին ի մանկութենէ լի եղեւ ծփանօք: Հաստատուն բնակարան

mourut à La Haye, le 5 mai 1807, à l'âge de cinq ans; et le second, Napoléon-Louis Bonaparte, grand-duc de Berg et de Clèves, succomba à Forli, le 17 mars 1831, sans laisser de postérité.

Les agitations de la vie du jeune prince commencèrent dès l'enfance: il habita tour à tour, avec la reine

Եւգինէ կայսրուհի Փաղղիացոց. — Eugénie, Impératrice des Français.

մը ջուներ. իւր մօրը Որդենսիա քաղաքնայն հետ Պաւերա նախ, անկից Զուիցերի, անկից ալ Հոռոմ անցաւ: Բայց իւր պատմական ընթացքը Իտալիոյ անկախութիւնը պաշտպանելէն սկսաւ: 1831ին Հոռոմանիոյ ապստամբութեանը ժամանակ զենք ստաւ Պապին ու Աւստրիոյ դէմ զՀոռոմայեցիս պաշտպանելու: Ինչպէս նաեւ վերջէն ալ 1849ին իբրեւ Փաներեց Հասարակապետութեան՝ Պապին անխոհեմութեամբն էլ թծ խոռովութեանը դէմ պաշտպանեց զՀոռոմ: Բայց այն ատեն յաղբեց Աւստրիա, ընկաւ Լուի-Պոնափարք, ու իւր իրաւունքները բողոք կրտսեր եղբօրը: Այն ժամանակէն Շարլ-Լուի-Նափոյեոն՝ ըստ կամաց Նափոյեոն Ա կայսեր ՆԱՓՈՒԼԵՈՆ-ԼՈՒԻ անունն առաւ:

Քսանութեբ տարուանէր Նափոյեոն-Լուի. Իտալիա Աւստրիոյ ռունակիս ըլլալէն ետեւ մօրը հետ Փարիզ դարձաւ, ու Լուի-Ֆիլիպին խնդրեց որ Փաղղիոյ դրօ-

Hortense, la Bavière, la Suisse et Rome. La première fois qu'il joue un rôle actif dans l'histoire, c'est pour soutenir la cause de l'indépendance en Italie. En 1831, une insurrection ayant éclaté dans la Romagne, il prit les armes pour soutenir les Romains contre l'Autriche; comme plus tard, devenu Président de la République, il devait, en 1849, les défendre contre la réaction du clergé. L'Autriche triompha, et l'insurrection coûta la vie au second fils de Louis Bonaparte, qui mourut en léguant ses droits à son frère cadet. C'est à cette époque que, pour se conformer aux volontés de l'empereur Napoléon Ier, Charles-Louis-Napoléon Bonaparte, prit le nom de NAPOLEON-LOUIS.

Napoléon-Louis avait alors 23 ans; l'Italie était envahie par l'Autriche; il gagna Paris avec sa mère, et sollicita de Louis-Philippe l'honneur de servir sous le drapeau

շուն տակ ծառայե իբրև զինուոր : Բայց Նափոյեռնի անունեն զարհուրեցաւ. Լուի-Ֆիլիպի ու մերժեց խրնդրողն ու խնդիրքը : Քաշուեցաւ իշխանը Զուիցերիոյ թիւրկովի նահանգը՝ Արենեմպերկ դղեկը, ու բոլոր շանքն այն էր որ Պոնափարբեան կողմը միացընէ զօրացընէ : 1832ին Ռայխշտատի Էրիտասարդ ու դժբախտ դուքսը, Մեծին Նափոյեռնի որդին, դեռողջ էր, Լուի-Նափոյեռն իւր Էրեսփոխանն էղաւ : Բանակ մի զօրաց ոտքի վրայ կեցած՝ հրամանի մը կապասեր որ զՆափոյեռն Բ կայսր անուանէ. Եւ անա Ռայխշտատի դուքսը կմեռնէր, ու Լուի-Նափոյեռն կանցնէր ի ժառանգութիւն Մեծին Նափոյեռնի կայսերական Թագին :

Այն ատեն իշխանը բոլոր իւր մտածութիւնը Գաղղիոյ նուիրեց, ու իւր ուսմանցը քաղաքական ու զինուորական նպատակ մը դրաւ : 1835ին Զուիցերիոյ վրայ յօդուած մը հրատարակեց, որով Եւ թիւրկովիոյ նահանգը զինքն իրեն քաղաքացի գրեց, Թունի զինուորական դպրոցին մեջ կամաւորապէս մտնելով, յաջորդ տարին հրազինուց վրայ ընտիր ճառ մը յօրինեց, որով Եւ Պեռնայի կառավարութենէն հրամանատար անուանեցաւ :

Յոյսն ապագային վրայ դրած՝ 1835ին մերժեց Փորբուկայի Մարիամ բագուհւոյն խնդիրքը՝ որ նետը պատկուիլ կուզէր. ու սկսաւ ամեն կուսակցութեանց Էրեսիլի անճանցը նետ ծանօթութիւն առնել. Շարպրիան, Լաֆայէր, Արման Քարել միաբան կը վկայեն Նափոյեռնի անուանը տարածուելուն, Եւ ունեցած քաղաքական մեծամեծ յատկութեանցը : Մեկայ կողմանէ ալ գնդից գնդից հետ ունեցած յարաբերութիւններովն ու ընդունելութեամբը նետ գնետէ կզօրանար : Ֆիալէն տը Բերսինէի, որ Պոնափարբեան կողման անճանաւոր Էդոլներուն զլխաւորնէրէն մեկը, ու Արման տը Լէրի տեղակալը, որ նոյնպէս իշխանին հօրագոյն կուսակիցներէն մեկն էր, ամենայն եռանդեամբ կաշխատէին ապագայն պատրաստելու : Սրբազարիկի մեջ ալ Վտորէ գնդապետը, Նափոյեռնեանց համախոն, ումբաճիզ զօրքը կրօնէր : Յարմար ժամանակ մի կերէտէր ասիկայ : Երիտասարդ իշխանին առջի Էրեսնայուն՝ սպայից ժողով մը կը միաբանին կորոշեն որ առաջին առթին ոտք էլլեն : Քանի մը ամսէն (25 հոկտ. 1835) Սրբազարիկի ապրտամբութիւնը կծնանի. բայց անյաշող՝ մեկէն կը մարի, ու Լուի-Ֆիլիպին հրամանաւը՝ իշխանն Ամերիկա կարտասահմանուի : Հոն կլսէ մօրը մահաբեր հիւանդութիւնը. կվազէ կուգայ Զուիցերի որ իւր մայրենի վերջի շունջը ժողովէ. բայց Մոնթեպելլոյի դուքսը՝ Լուի-Ֆիլիպի դեսպանը, կստիպէ զՌաշնակ-

de la France comme simple soldat. Le nom de Napoléon effraya Louis-Philippe, qui refusa d'accéder à cette demande. Retiré alors avec sa mère dans le canton suisse de Thurgovie, au château d'Arenenberg, le jeune prince ne songea plus qu'à rallier tous les éléments du parti bonapartiste. En 1832, le jeune et infortuné duc de Reichstadt, fils de Napoléon Ier, vivait encore. Louis-Napoléon se fit son représentant. Tout un corps d'armée n'attendait que des ordres pour proclamer Napoléon II, quand sur ces entrefaites le duc de Reichstadt mourut. Aux termes du plébiscite de l'an xii, Louis-Napoléon devenait ainsi héritier de la couronne impériale de Napoléon Ier.

Les idées du prince se dirigent alors entièrement vers la France, et il donne à ses études une direction politique et militaire. En 1833, il publie une brochure sur la Suisse, et le canton de Thurgovie lui confère le droit de bourgeoisie. Volontaire à l'école militaire de Thun, il fait paraître un an après un traité d'artillerie fort estimé. Le gouvernement de Berne le nomme capitaine de son régiment.

Confiant dans l'avenir, il refuse, en 1835, la main de Dona Maria, reine de Portugal, et commence à se faire connaître aux hommes éminents de tous les partis. M. de Chateaubriand, M. de Lafayette, M. Armand Carel, tous sont d'accord sur la popularité du nom de Napoléon et les qualités politiques du jeune prince. D'un autre côté, un système de publicité, des affiliations sûres dans chaque régiment lui préparaient les voies. M. Fialin de Persigny, un des hommes les plus convaincus du parti bonapartiste, le lieutenant Armand de Laity, autre partisan des plus zélés du prince, travaillent avec ardeur à tout préparer pour l'action. Un colonel dévoué à la cause de Napoléon, M. Vaudrey, dirigeait par intérim l'artillerie de Strasbourg. C'était une circonstance favorable. Le prince s'y présente une seule fois dans une réunion d'officiers, et l'on convient de choisir la première occasion favorable. Quelques mois après, le 25 octobre 1833, éclate l'insurrection de Strasbourg. Elle n'a aucun résultat, et le prince est transporté en Amérique par les ordres de Louis-Philippe. Bientôt il apprend que sa mère est dangereusement malade, et il accourt pour recevoir son dernier soupir. Mais le duc de Montebello, ambassadeur de Louis-Philippe en Suisse, somme la Confédération d'éloigner cet hôte dangereux; la Suisse s'y refuse, malgré la note menaçante envoyée à la Diète par l'ambassadeur de France. Pour mettre fin à un conflit

ցութիւնը որ իրենց վտանգաւոր հիւրն հալածեն : Դեմ կկենայ Զուիցերի, ու ականջ չկախեր Քաղղիոյ դեսպանին սպառնալեացը : Բայց որպէս զի իւր պատճառաւ այս հակառակութիւնը ծանր կերպարանք մը չտուու, իշխանը կրողու Զուիցերաց մարդասեր կրկիրն ու Անգղիա կրաշուի :

Հոն, երբ այնպէս մը կկարծուէր որ հաճոյից մեջ ընկղմէր մնացեր է, հոն նոր ձեռնարկուրեան մը ետեւէ էր : Բայց իւր բոլոր նիւթած հնարքները՝ որջափ որ ալ ճարտարագիւտ՝ սակայն Պուրնէի ափանցը վրայ փշրեցան մնացին . Լուի - Ֆիլիփ յափշտակեց իւր որսը ու զինքը Համի բերդը դատապարտեց : Այլ է ոչ այս նոր ու անաւորանկումը կըրցաւ Լուի-Նափոյեոնի անընկճելի սիրտն յուսաբեկելու . անդրդուելի կամքը ամենայն արգելից ու դժուարութեանց պիտի յաղթանակեր : Գերութեանը դառն ժամանակը գործածեց նա բոլոր ի մտածել, գրել, նրատարակել ու ինքզինքը մեծի է փորու ծանօթ ու պատկառելի ընելու : Եւ յանկարծ գործաւորի մը զգեստ մտած յաջողեցաւ անել կարծուած բանտէն ազատիլ, ու անցնիլ նորէն յԱնգղիա :

Յեղափոխութիւնը դարձեալ ի Քաղղիա առաջնորդեց իրեն : Նափոյեոնի անունը յտուելուն պէս՝ բոլոր Քաղղիա իբրեւ զմի մարդ ոտք էլաւ կայսերական ողջոյնը տալու : Նախ էւ առաջ Լուի-Նափոյեոն չորս նահանգներեագգային ժողովին նուիրակ անուանեցաւ, ու թիչ մը վերջը դեկտեմբերի 10ին (1848) Քանէրեց Հասարակապետութեան : Անկից ի կայսերութիւն քայլ մը միայն կմնար ընելիք : Նոյն իսկ հասարակապետականը իրեն ղիմացի դժուարին շահիդը հորդեցին իրենց սխալ ընթացքովը . էւ անա 1852ին վերջի ամսոյն երկրորդ օրը ուր միլիոն քուէիւր Լուի-Նափոյեոն Քաղղիոյ ինքնակալութեան արժուր կեցիք : Այսօրինակ վերջապէս հասանք նա ի նպատակն յոր այնչափ անագին վտանգներէ անցնելով կղիմէր աներկմիտ ու անդրդուելի արիւրեամբ :

Տասը տարի է որ Նափոյեոն Քաղղիոյ Երասանակը ձեռքն առած կկառավարէ զայն, ու բոլոր փառասիրութիւնը այն է՝ որ Քաղղիա աշխարհիս առաջին ազգն ընէ : Այսօրուան օրս չկայ մեկը որ տարակուսի իւր ղիտաւորութեանը յաջողութեամբ փառասիրուելուն :

Երկար կըլլայ Երէ ուզեմք այս տասը տարուան միջոցին մեջի ամեն մեկ նոյակապ գործերն համբել : Երեւելագոյնները միայն յիշեմք .

Քաղղիական յաղթական քնդանօրից արձագանգները կուտան 1849ին Հռովմայ սասանեալ պարիսպ-

qui pouvait prendre un caractère grave, Louis-Napoléon quitte la Suisse et se retire en Angleterre.

Là, tandis qu'on le croyait uniquement occupé aux plaisirs, il méditait un nouveau coup de main. Tous ses projets, malgré la sagesse avec laquelle ils avaient été conçus, viennent échouer sur la plage de Boulogne. Louis Philippe l'en punit par la prison de Ham. Mais ce nouvel et rude échec n'était pas fait pour décourager Louis-Napoléon. Sa volonté opiniâtre devait surmonter tous les obstacles. Il emploie les loisirs de sa captivité à étudier, à écrire, à publier et à se faire connaître aux notabilités de tout genre en France. Puis tout à coup, déguisé en ouvrier, il parvient à s'échapper et regagne l'Angleterre.

La Révolution le ramena en France; dès que le nom de Napoléon eut été prononcé, les masses se levèrent comme un seul homme au cri de : Vive l'Empereur. Louis-Napoléon fut nommé d'abord à l'Assemblée nationale par quatre départements, et bientôt après, le 10 décembre 1848, Président de la République. De là à l'Empire il n'y avait qu'un pas. Les républicains eux-mêmes se chargèrent de lui aplanir toutes les difficultés; leurs fautes lui frayèrent la route, et le 2 décembre 1852, le prince Louis-Napoléon fut élu Empereur des Français, par huit millions de suffrages. Ainsi se trouvait atteint ce but qu'il avait poursuivi toute sa vie avec une persévérance si opiniâtre, à travers tant de dangers, malgré tant de déceptions.

Depuis dix ans, comme Président de la République et comme Empereur, Napoléon gouverne la France, et son unique ambition pendant ces dix années a été de la rendre la première nation du monde. Aujourd'hui personne ne saurait douter qu'il n'ait réussi.

Notre intention n'est pas d'énumérer tous les faits glorieux accomplis pendant cette période; nous citerons seulement les plus saillants.

En 1849, les murs de Rome tombent au bruit des canons triomphants de la France. Quelques années plus

ները : Քանի մը տարիէն սուրբ Տեղեաց խնդիրը կելլէ : Նափուրտն կշիռքին մեջ կնետե Գաղղիոյ սուրբ, ու Արեւելեան պատերազմին բախտը կորուշուի : Խրիմու պատերազմը լն բարձրութիւն ջնանեց յաջ բոյոր աշխարհի Գաղղիոյ յաղթական դրօշը : Գաղղիական զօրացն ու մանաւանդ ոգւոյն վրայ տարակոյս մը սկսեք էր պտըտիլ : Բայց մեկ կողմէն՝ Օտեսսա, Պոմարսունտ, Ալմա, Պալքրլավա, Ինքերման ու Սեվաստոփոլ, ու միւս կողմէն՝ ճետգնետե էրէք փոխառութիւնները՝ բոյոր էլած տարակոյսները ցրուեցին : 1855ը 1812ին վրեժն առաւ. ու Փարիզու ժողովը՝ Վեննայինին : Գաղղիա դարձեալ Եւրոպիոյ առաջին բարձն էլաւ. Նեօշաքէլի ու Իշխանութեանց խնդրոյն մեջ ըրած միջնորդութիւնը, ու Երկուց Կայսերաց տեսաւորութիւնը՝ լիուլի կնաստատեն Նափուրտնի այն խօսքը, թէ՛ Կայսերութիւնը՝ խաղաղութիւն է : Գաղղիոյ զենքերը պատկառելի ընելին Ետեւ կուգէ Նափուրտն խաղաղարար ըլլալ Եւրոպիոյ, անճնական շաները քաղաքական յառաջադիմութեան զոհելով :

tard surgit la question des lieux saints. Napoléon jette l'épée de la France dans la balance et le sort de la guerre d'Orient n'est plus douteux. A quel point la campagne de Crimée n'a-t-elle pas relevé aux yeux du monde le pavillon français? On commençait à douter des soldats de la France et encore plus de son esprit. Odessa, Bomarsund, l'Alma, Balaclava, Inkerman et Sébastopol d'une part, les trois emprunts de l'autre, ont dissipé tous les doutes. 1855 a vengé 1812; et le Congrès de Paris, les traités de Vienne. La France a repris en Europe sa place de puissance de premier ordre. L'intervention du gouvernement français dans la question de Neuchâtel, dans celle des Principautés, l'entrevue de Stuttgart avec l'empereur Alexandre justifient pleinement les paroles prononcées par Napoléon, à Bordeaux, sous la Présidence : l'Empire, c'est la Paix. Après avoir fait respecter les armes de la France, Napoléon veut devenir le pacificateur de l'Europe, en sacrifiant les intérêts privés aux progrès de la civilisation.

Ծնունդ Կայսրորդույն. — Naissance du Prince Impérial.

Ասով Նափուրտնեան ցեղն իւր հաստատութիւնը կառուու, որուն ապագային ապահովութիւն կուտայ ծիրանածին մանկան ծնունդը (ի 1856 մարտի 18) լեզգինե կայսրուհուոյն, որ Սպանիոյ փոքրիկ կոմսութենէ մը միայն իր առաքինութեանց ճոխութեամբը էլաւ մինչեւ կայսերական զանք բարձրացաւ :

Ներքին տեսչութեանը մեջ, յորում Նափուրտն իւր կարգաւորիչ ոգւոյն թելադրութեանցը միայն կլսէ, ցուցուց թէ իմ իմիր ճեռնհաս է բազաւոր որ իւր անսահման իշխանութիւնը ուզենայ անկեղծութեամբ օգտաւետ բանի մը վրայ ուղղելու : Երկու տարուան

Ce rôle de pacificateur ne peut qu'affermir la dynastie de Napoléon, dont l'avenir vient d'être assuré par la naissance du prince impérial, Napoléon-Eugène-Louis-Joseph-Bonaparte, né le 16 mars 1856, du mariage de S. M. avec Marie-Eugénie de Guzman Porto-Carrero, comtesse de Téba et de Montijo, Espagnole d'origine, que sa vertu seule a élevée jusqu'au trône.

Dans les choses de l'intérieur où Napoléon III s'est abandonné aux inspirations de son esprit organisateur, il a montré ce que peut faire un monarque armé d'un pouvoir illimité, lorsqu'il applique sincèrement sa volonté à un objet quelconque. En deux années, ce monument du

Վիշոցի մեջ Լուվրի պես աննման ամբարտակ մը էլա-
կանգնեցաւ, կարծես մոզական գաւազանի մը գորու-
թեամբը : Անդին տեսնես բոլոր Փարիզ իւր կերպա-
րանքը կփոխէ : Ժողովրդեան մը երջանկութիւնը՝
իւր բարոյական հանգամանքէն կկախուի . ինքնա-
կալին իւր ժողովրդեանը երջանկութեանը վրայ ունե-
ցած փութոյն ինչ աւելի մեծ հաւաստիք կրնամք խըն-
դել՝ քան զնորաշէն վաճառանոցները, Ռիվոլիի նո-
րայարդար ճանապարհը, նորաշաւիղ ծառուղիները,
Պուլոնէի դրախտը՝ որ իւր ձեռնափոր լճերովը,
փրփրադէզ սահաններովը, մթախառն այլերովը ու
գուարճալի ձեմէլիքներովը՝ յանկարծ հագարումէկ
գիշերներու պարտեզի մը կփոխուի . այն անբաւ-

Louvre, unique au monde, est sorti de terre comme au
coup de baguette d'une fée. En même temps Paris entier
a changé de face. Les conditions morales d'un peuple
tiennent beaucoup à son bien-être; et qu'elle preuve
plus éclatante de l'intérêt puissant qu'inspire à l'empe-
reur ce bien-être que les halles centrales, la nouvelle
rue de Rivoli, les nouveaux boulevards, le bois de Bou-
logne transformé en un jardin des Mille et une Nuits,
avec ses lacs, ses cascades, ses grottes, ses promenades
délicieuses, et tant de travaux immenses entrepris pour
l'assainissement de la capitale? Oui, Napoléon est le
grand bâtisseur; et c'est un beau titre de plus à sa gloire.
Que dire enfin de son empressement à accourir à Lyon,

Լուվրի Տեսքը. — Le Louvre à vol d'oiseau.

ձեռնարկութիւնները՝ որոց բոլորին վախճանն է մայ-
րաքաղաքն առողջաւետել : Այո, Նափոյեռն Շինող
Տէճ է. այս անունը իւր փառացը զեղեցիկ զարդերէն
մէկն է : Հապա ինչ ըսեմք իւր հայրախնամ գրոյն զոր
1856ին հեղեղացն ատեն ցուցուց Լիոն, Օրլէան, Նանք
ու Անժէ վագելով. ինչ նորակառոյց հիւանդանոցացն,
գործաւորաց արուեստանոցացը, խնայողական փու-
ռերուն, ու դեռ մօտերս ապիկար գործաւորաց օրէա-
նին համար : Անճնասիրութիւնն անգամ կայսեր ուշա-
դրութեանը նիւր մը եղաւ. ու այսօրուան օրս Սուրբ
Հեղինէի ասպետութեան պատուանշանը Մեծ-բանա-
կին հինաւորք քաջերուն լանջացը վրայ կփայլի :

Ուստի այս ամենօրեայ ամեն դաս մարդկանց վրայ
տարածուած խնամքը տեսնելով զարմանալէն էտէ :

à Orléans, à Nantes, à Angers, lors des inondations
de 1856, de la fondation des hôpitaux, des cités ou-
vrières, des fourneaux économiques, et tout récemment
encore de l'hôtel des ouvriers invalides? Il n'est pas
jusqu'à l'amour propre privé qui n'ait éveillé son atten-
tion; et la médaille de Sainte-Hélène décore aujourd'hui
la poitrine des vétérans de la grande armée.

Aussi, tout en admirant cette sollicitude de tous les
instants, s'étendant à toutes les classes, l'on ne saurait

նվ կրնայ առանց սոսկալու ջմտածել թէ ինչ մեծ հարուած պիտի ընդունէր Գաղղիա՝ եթէ վերին Նախանամուքիւնը՝ որ առանձին կերպով մը իւրընտիր քաղաւորաց գլխուն վրայ կհսկէ, Նափոյեռնի կեանքը այս յունուարի 14ին հրաշալի կերպով մը ջպահպաներ : Այս հարուածը բոլոր Եւրոպա պիտի գգար : Ուստի եւ ամեն վեհապետ փութացան իրենց խնդակցութիւնն ընել ինքնակալին որ հասարակաց զարմանքն եղած է : Մեր ազգն ալ ջուզէց ետ մնալ, ու երանելի կհամարիմք զանձինս՝ որ զմեզ ընտրէց քարգման ու նուիրակ : Յունուարի 24ին Վարժարանիս սրբանուէր Մատրանը մեզ զոհուրեան աղօթներ մատուցինք Աստուծոյ, ազգային եղբարց հետ միարան :

songer sans frémir à la blessure qu'eût faite à la France l'attentat du 14 janvier, si la Providence qui veille toujours sur les destinées des princes de son choix n'eût protégé d'une manière miraculeuse les jours de Napoléon. Le contre-coup eût été terrible pour l'Europe. C'est là, avec l'admiration générale qu'inspire l'Empereur des Français, ce qui explique l'empressement de tous les souverains, de tous les peuples à adresser leurs félicitations à S. M. La nation arménienne n'a pas voulu rester en arrière, et nous sommes heureux qu'elle nous ait choisis pour ses interprètes. Le 24 janvier, nous avons célébré dans la Chapelle du Collège national arménien des prières publiques d'actions de grâces.

Լուվրի մէկ մասը. — Pavillon Turgot.

Այս բանս ժողովուրդ առ Տէպա լրագիրն ալ կհրատակէր .

« Անցեալ կիրակի, յունուարի 24ին, Հայոց ազգային վարժարանին մատրանը մեզ, որ ի Կրքնէլ, հասարակաց աղօթներ մատուցան, զոհանալով զՏեառնէ որ բարեհաճեցաւ Կայսեր ու Կայսրուհւոյն կեանքը պահպանել : Բաց ի վարժարանին բազմարիւ աշակերտներէն ու վերատեսուչներէն՝ այս արեւելեան հանդիսին ներկայ էին նաեւ շատ մը հայկազն ընտանիք ու գրեթէ բոլոր փարիզաբնակ Հայք : »

Ասկից գատ՝ յանուն ազգիս մերում հետեւեալ նամակն ալ առ Ինքնակալն ուղղեցինք, զաղղիարէն քարգմանութեամբն հանդերձ :

Voici ce qu'écrivit à ce sujet le *Journal des Débats*.

« Dimanche dernier, 24 janvier, ont été célébrées, dans la Chapelle du Collège national arménien, à Grenelle, des prières publiques pour remercier le ciel d'avoir protégé les jours de l'Empereur et de l'Impératrice. Outre les nombreux élèves et le personnel du collège, on remarquait à cette cérémonie orientale un grand nombre de familles arméniennes et presque tous les Arméniens habitant Paris. »

Nous avons en outre, au nom de nos compatriotes présenté à S. M. l'adresse suivante :

ԲԱՋԱՐԱՆՅ ՏԷՐ,

« Ի տեսիլ անաւոր դաւաճանութեանն՝ որ զսիրտս ամենեցուն առհասարակ յարհաւիրս դողութեան արկանէ, չէ եւ չէ իսկ մարք զի որ ի շնորհս խնամոց քոց վայելեցար եւ մեր, յուսացուք ի հրճուանաց անտի գոր սիրտք մեր երախտապարտք ի փրկութիւն Ինքնակալ Տէառնոյ եւ Դշխայիղ Մեծի զգան :

« Ներեալ, Վեհափառ Տէր, զի որ ի քաղաքի աստ Իշխանութեանոյ երեսփոխանք եմք Հայաստանեայց, յանուն հնգից հազար հազարաց հայրենակից Եղբարց մերոց առաջի քեզ ընծայեցուցուք պատկասանօք զհասարակաց մերս խնդակցութիւն, վկայելով ընդ նմին երէ գնր ստակումն արհաւիրաց ազդեաց ի մեզ արքայադան այն ոճիր՝ որ դարանակայն եկաց կենաց Օգոստափառ Ամուխցոյ :

« Մի լիցի երբէք մոռանալ, Ինքնակալ Տէր, երէ անդուստ ի բումմէ բարերարութենէդ Ենաս Ազգիս մերում ունէլ ի Մայրդ քաղաքաց զՀայկազեանս վարժարան : Վասն որոյ եւ քաղցր իսկ իցէ մեզ զհաստիս անմոռաց երախտագիտութեանս մերում առաջի քեզ ընծայաբերել :

« Օրհնեալ Տէր Աստուած որ փրկեացն զքեզ, եւ զցանկալի առարս կենաց քոց պահեաց, Մեծափնտ Տէր : Լուիցէ նա ինքն Բարձրեայն գաղօքս մեր եւ զգոնութիւնս՝ զոր ընդ համագումար Հայկազունս քաղաքիս Փարիզացոց յեկեղեցոշ աստ վարժարանի Ազգիս վասն կենաց քոց մատուցանեար :

Վեհափառ Տէրութեանոյ քում,

« Ամենախոնարհ ծառայք
« Հիմնադիրք եւ Վերատեսուչք Հայկազեան Վարժարանին,

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԹԷՆՊԻՈՐԵԱՆ.
ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ Վ. ԳԱԼՖՅԵԱՆ.
ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԱԼՖՅԵԱՆ : »

« Ի Կըրնէլ Փարիզացոց, ԺԲ Յունուար ՌՅԷ :

SIRE,

« En présence de l'horrible attentat qui vient de jeter la consternation dans tous les cœurs, nous ne saurions, nous que Votre Majesté a comblés de ses bienfaits, taire la joie que nous cause le salut de Votre Majesté et de Sa Majesté l'Impératrice.

« Représentant à Paris la nation arménienne, daignez nous permettre, Sire, au nom de cinq millions de nos compatriotes, dont nous ne sommes que les interprètes, de vous offrir nos respectueuses félicitations et de vous exprimer toute l'horreur que nous inspire le crime dont Vos Majestés ont failli être victimes.

Nous n'oublierons jamais, Sire, que c'est à vos bontés que nous devons d'avoir pu fonder à Paris le Collège national arménien. Aussi nous sommes heureux de vous en témoigner notre éternelle reconnaissance.

Que Dieu soit béni, qui a préservé les jours de Vos Majestés! Qu'il daigne agréer nos actions de grâces et les prières publiques que nous venons de lui adresser dans notre chapelle et auxquelles ont assisté tous les Arméniens habitant Paris.

Nous avons l'honneur d'être avec le plus profond respect,

Sire,
de Votre Majesté,

« Les très-humbles et tout dévoués serviteurs
« Les Directeurs fondateurs du Collège national arménien,

SARKIS D^r. THÉODORE.
AMBROISE D^r. CALFA.
CORÈNE D^r. CALFA.

« Grenelle, près Paris, le 24 Janvier 1858. »

Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ե Ա Ն Ս Ո Ւ Բ Հ Ա Ն Դ Ա Կ

Մեր ընթերցողաց շատերը, եւ մանաւանդ անոնք որ Կոստանդնուպոլսէն ու Զմիւռնիայէն դուրս բնակելով իրենց նեոաւորութեանը կամ ուրիշ ո՛ր եւ իցէ պատճառաւ մը գուրկ կմնան այն քաղաքաց մէջ հրատարակուած պատուական Մասիս եւ Արշալոյս լրագրաց ազգային տեղեկութիւններէն, շատ անգամ խնդրեցին որ Ազաւնին իբրեւ Աւետարէր Հայաստան

Նեայց յանձն առնու նաեւ այն լրագրաց տուած ազգային տեղեկութիւններուն գէր գլխաւորներն իրենց հաղորդել : Որչափ որ այ Ազաւնիս իրեն սրբազան պարտք համարած է իւր ազգակից Հայկազանց օգուտը եւ անոնց ըղձիցը կամակատար ըլլալ յամենայնի, սակայն չէր կրնար այսպիսի մեծ փոփոխութիւն մը տարաւոյն մեշտեղուանքը իւր քերթերուն մէջ մտցընել.

ուստի եւ այլ եւ այլ բոլորով խոստացաւ իւր նամակագիր բաժանորդացը որ յառաջիկայ տարուանս մեջ անոնց բաղձանքը կատարէ, *Փարիզեան ամսագիրը* ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍՈՒՐԸ ԱՆԴԱԿԻ փոխելով, յորում ոչ միայն ազգային օրագրաց մեջ ազգիս վերաբերեալ գլխաւոր նիւթերն ու տեղեկութիւնները ամփոփէ, այլ նաեւ մայրաքաղաքիս մեջ եւ ուրիշ տեղուանք պատահած երեւելի ազգային դէպքերն՝ զոր իրեն հաղորդեն ազգասէր եղբարք՝ ի շինութիւն, ի գիտութիւն եւ յութեանս հասարակաց :

ՊԱԼԵԱՆ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ : — Կլիշեան ընթերցողք որ Պալեան Պ. Յարութիւնը 1851ին Փարիզու մեջ վախճաններ (*Sheu Vaxanag Աղանոյս Հատոր Գ. էջ 142*) ու Փերլաշեզ ըստած գերեզմաննոցը առժամանակեայ գերեզմանի մը մեջ լրացուած էր : Այս օրերս իւր հարազատը Մեծապատիւ Արիստղոմ Աղայն մայրաքաղաքս գալով, նոյն գերեզմաննոցին մեջ յատուկ տապան գնեց, ննջեցելոյն նշխարները ամսոյս 25ին եկեղեցական հանդիսի հոն փոխադրել տուաւ, եւ հետեալ օրը հոգւոյն հանգստեանը համար ազգային մատրանս մեջ սուրբ պատարագը մատուցաւ, հանդերձ ննջեցելոց պաշտօնիս : Այս տխուր ու սրտառուջ տեսարանին ներկայ էին բազումք ի հոգեսէր ազգայնոց, որոց սիրտը չէր կրնար չջարժիլ հանգուցելոյն ազնիւ կատարելութիւնները այսպէս վաղազրաւ ու անարդին տեսնելով :

Ի խնդրոյ պատուական հարազատին, գերեզմանաքարին վրայ դրուեցաւ հետեւեալ երկկեզու պարզ տապանագիրը :

ԱՐՁԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱԼԵԱՆՅ

ԾՆԵԱԼ Ի ՌՄԸԲ

ՄԵՌԱՆԷՐ Ի ՌՅ ՆՈՅԵՄԲԵՐ Ի

ՉՈՂ ՏԱՍԱՆՅ ԱՄԱՅ ԱՆԹՈՆՉ ՎԱՍՏԱԿՈՅ

Ի ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆ ՓԱՐԻՉՈՒ

ՄԻՆՉ ՄԵՐՉ ԿԱՅՐ ՊԱՍԿԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՅ

A LA MÉMOIRE

DE PASCAL BAILLIAN

NÉ EN 1823

DÉCÉDÉ LE 20 NOVEMBRE 1851

APRÈS DIX ANNÉES D'ÉTUDES A LA FACULTÉ DE PARIS

VICTIME DE SON TRAVAIL OPINIATRE

AU MOMENT DE LE VOIR COURONNÉ

D'UN ENTIER SUCCÈS

ԳԱՅՐԻԷԼ Վ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ : — Բեղորսութիւն հետեւեալ խիստ բերկրառիւր եւ ազգօգուտ լուրերը կուտան մեզ :

« Գերապատիւ Տէր Գարրիէլ Այվազովսքի գիտնական վարդապետը՝ կայսերական հրովարտական որ ի 1 նոյեմբերի, Առաջնորդ անուանեցաւ երեք վիճակաց, Պեսարապիոյ, Նախիջեւանայ, եւ Խրիմու :

« Նոյն ամսոյն 22ին բարձրապատիւ կայսերագուն Կոստանդիանոս Մեծ-Գըսին հետ տեսնուեցաւ եւ հետեւեալ օրը պատիւ ունեցաւ վեհափառ Կայսեր ներկայանալու. որ խիստ մարդասիրութեամբ եւ վեհանձնական սիրով ընդունելով զիշեալ շնորհափայլ վարդապետը, բարեհաճեցաւ մէկ ժամու չափ տեսնուիլ եւ առանձին խօսակցիլ անոր հետ, տեղեկութիւններ ստանալով զայլեւայլ ազգային իրաց, եւ կայսերական բարձր խնամքը եւ պաշտպանութիւնը յօժարամիտ յայտնելով վասն յառաջադիմութեան Հայոց ազգին, կրթութեան եւ ուսմանց օգտակար շահին մեջ :

« Գերապատիւ Տէր Գարրիէլ վարդապետը, կայսերական այս ունկնդրութենէն ետեւ, որ մեծ պատիւ կընէ բէ իրեն առանձինն եւ բէ բոլոր ազգիս ընդհանրապէս, տէրութեան ամեն գլխաւոր պաշտօնատարաց եւ մեծամեծաց հետ եւս տեսնուեցաւ ու բոլորէն ալ սիրալիւր եւ յարգական ընդունելութիւն գտաւ : Յիշեալ գիտնական հոգեւոր հովիւը նոյեմբերի վերջերը մայրաքաղաքս մեկնելով Օտեսսա պիտի երթայ եւ անտի Քիշնեւ, յարու իւր առաջնորդական : Քիշնեւէն եւս Խրիմ պիտի անցնի, ուր սևտամարան մը եւ կղերիկոսարան մը պիտի հիմնադրէ. քանզի կայսերական հրաման ընդունած է ազատ ուստամարան, կղերանոց եւ տպարան հաստատելու » :

Իւրաքանչիւր ազգասէր Հայ զկրնար անշուշտ առանց ներքին ուրախութիւն մը եւ մեծ մխիթարութիւն մը զգալու կարողալ վերոյիշեալ ազգօգուտ լուրերը. որոնք անտարակոյս նոր ու բարեխաջող ապագայի մը ապացոյցներ են Ռուսիոյ մեր հայազգի եղբարց համար :

Ուստի կը բարեմաղբեմք ի բոլոր սրտէ, որ Վերին Նախախնամութիւնը բարեհաճի արդիւնաւոր ընելու գերապատիւ Տէր Գարրիէլ բարեխնամ Առաջնորդին ազգասիրական ջնաշխարհիկ ճգունքը. որոնց վրայ *Աստուծոյ մատր և օրհնութիւնը* ըլլալը ամեն մարդ կը տեսնէ եւ կը վկայէ :

Սիրելի է մեզ հաստալ, բէ յիշեալ մեր ամենասիրելի բարեգուր սուրբ Հօրը այս նոր ու երեսելի կացութիւնը պիտի չզրկէ Թուրքաստանի հայկազուն ժողովուրդը իւր ազգասիրական զործունեայ խնամքն եւ իւր բարեհաճակ դաստակերտը, Փարիզի Հայկազան վարժարանը կըսեմք, իւր հայրական հոգատարութեանը եւ պաշտպանութեանը ներակայ պիտի ըլլայ միշտ. որով քաջայոյս եմք բէ օրըստօրէ ըստ ամենայն մասին յառաջադիմելով, մեծամեծ ծառայութիւններ պիտի մատուցանէ ընդհանուր ազգին եւ իւր հիմնադրին անունը պիտի անմահացրեն :

(ԱՐՇԱԼՈՅԱ.)

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Շարժուն փեղկով պատուան,
Երկու լուսոյ մեջ կեցած
Բաց է ու զոց ամեն վայրկեան :

Propriétaire-gérant : A. LACHAT

Ի ՓԱՐԻՉ, ՅԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ.

Համամեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Համարձումեան Ասապոյ աղա, ի Կ. Պ.
Հարեան եւ Բնկերօրին, ի Մենքսքրը:
Հանձողու Յարութիւն աղա, ի Վեննա:
Հարինեան Պ. Նիկողոս, ի Փերքսուրի:
Հերակ Հայկազուն, Եշիան Վրաստանի, ի Տիֆլիս:
Հիսարեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Հոլասեան Վիլեմ աղա, ի Փարիզ: (2 օր-)
Հովան Բարիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Հոփսիսիան դարոց, ի Զմիռնիս:
Դազարեան Յարութիւն Դազարեան, ի Շուշի:
Դազարտեան Մ. Յ. Թազուր ի Նիկոմիդիա:
Դեանդ Պօղոսեան Վարդեանց, ի Դզար:
Ճեպախիլեան Մկրտիչ Ամիրայ, ի Լոնտոն:
Ճեպախիլեան Սրբոյի Տիլիկ, ի Կ. Պօլիս:
Ճեպեան Թովմա աղա, ի Դավրիժ:
Ճուպիբեան Ներսէս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մակագեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մակարեան Արսէն Բարեղոյ, ի Կարին:
Մանանեան Միքայէլ աղա, ի Փարիզ:
Մանդինեան Կեորզ, ի Տիֆլիս:
Մանուկեանց Յարութիւն Միքայէլեան, լԱզուլիս:
Մանուկ Պէյ, Գրիգոր Յերմատ, ի Փարիզ:
Մանուկ Պէյ Յովհ. Մուրատ, ի Փարիզ:
Մանուկեան Պօղոս աղա ի Փարիզ:
Մարգարեան Մարտիրոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մարգարեան Յարութիւն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մարգարեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մարգարեանց Նիազ, լԱզուլիս:
Մարկոսեան Գրիգոր Էֆեսի, ի Կ. Պօլիս:
Մարտիրոսեան, ի Ճաւա:
Մելգոնեան Կեորզ աղա, ի Նիկոմիդիա:
Մէլքուն Միրզախան, ի Փարիզ:
Մէլքունեանց Գարրիկ Յովհաննէսեան, ի Տիֆլիս:
Մեսրոպեան Վարժարան, ի Զմիռնիս:
Մէլիք Աղա, ի Պուրքէշ:
Մէլիքեանց Գրիգոր, ի Տիֆլիս:
Միքրատեան Թաղեա աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մինասեան Պետրոսիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Միաքեան Աւետիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Միաքեան Կարապետիկ աղա, ի Պօլիս:
Միաքեան Պետրոսիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Միաքեան Նիկողոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Միաքեան Ճիման աղա Բինկեանցի, ի Պ.
Միաքեան Վարդերես աղա, ի Կ. Պօլիս:
Միաքեան Եղարթ, ի Փարիզ:
Միաքեան Պ. Վ. Ստեփան, ի Կ. Պօլիս:
Միրիանեանց Չաքար, ի Տիֆլիս:
Մրնէնտիսեան Մարտիրոս աղա, ի Պօլիս:
Մրնէնտիսեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պ.
Միքայէլ Յարութիւնեան Ստեփանեանց, ի Տիֆլիս:
Միսրատեան Արեւ Վարդապետ, ի Տրա.
Մկրեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մկրեանց Եղարթ, ի Պարիզ:
Մկրտիչ Սարգսեան Սանասարեանց, Վան.
Մկրտիչեան Թաչիկ աղա, ի Պաղտատ:
Մոզեան Գրիգոր աղա, Բժիշկ ի Կ. Պօլիս:
Մոմենեան Մերկեան աղա, ի Քէֆէ:
Մոմենեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մոմենեան Յարութիւն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մոմենեան Պ. Առաքել, ի Փարիզ:
Մոսկոօֆեան Յակոբ, ի Նիկոմիդիա:
Մովսէս Մակարեան Թահակեանց, ի Դըզար:
Մուրատեան Պ. Արքանամ, ի Նիկոմիդիա:
Մուրատեան Մանտ. Մաղաքաղա, ի Պօլիս:
Մուրատեան Յակոբ աղա, Հիւպատոս Բրտսիոյ եւ Ամերիկայ, ի Յոպս:
Մուրատեան Պ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս:
Մուրատեան Պօղոսիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Մուրատեան Պ. Մկրտիչ, ի Փարիզ:
Մուրատեան Պ. Մարտիրոս, ի Փարիզ:
Մսերեան Պ. Գարրիկ, լՃաշ:
Մսերեան Մսեր վարժապետ, ի Մոսքուս:
Մսերեան Պ. Վարդան, ի Պորուշան:
Մսերեան Պ. Բարսեղ, ի Պորուշան:
Մսերեան Յովհաննէս աղա, ի Պորուշան:
Յակոբ Մկրտչեան Յակոբջանեանց, լԱխըլցիս:

Յակորեան Պօղոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Յարութիւն Մկրտչեան Աճեմեանց ի Նոր Մասիզեան:
Յարութիւն Յովհաննէսեան Սարգսեանց, Սղնաղեցի:
Յովակիմեան Պ. Գրիգոր, ի Ճաւա:
Յովակիմեան Յովհ. աղա, ի Մենքսքրը:
Յովասափեանց Յովսէփ աղա, ի Կարին:
Յովհան, ի Ճաւա:
Յովհանեան Բժիշկ, ի Կ. Պօլիս:
Յովհաննէսեան Կրիզ. աղա, լԱղեքսանդր.
Յովհաննէս Յովհաննէս, ի Նիկոմիդիա:
Յովհաննէս Գարսենեանց Տիֆլիսեցի:
Յովհաննէս քանաւ Թաւարեցեանց, ի Դզար:
Նազարեան Թորոս Վարժապետ, ի Կ. Պ.
Նազարեանց Առաքել Ավանես, ի Շուշի:
Նազարեանց Ա. Նազարէր աղա, ի Պօլիս:
Նազարեբեան Յովակիմ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նաւապետեան Պ. Գրիգոր, ի Ճաւա:
Նանապետեան Հ. Եղիա փոխանորդ Պատրիարքի, ի Կ. Պօլիս:
Նայման, հայերէնագետ ի Միւնիք:
Նաորեան Բժիշկ Արիտակէս աղա, ի Տիֆլիս:
Ներիման Միրզախան, ի Փարիզ:
Ներսէս Արքայեկեանց, Շուշեցի:
Ներսիսեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նեփրուզեան Յարեիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նորատուկեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նորատուկեան Սիմոն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նուրեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Նուպոյր Պէյ, լԱղեքսանդրիս:
Շանմուրատեանց Մարտիրոս Եսայեան, ի Շուշի:
Շաննազարեանց Յարութիւն վարժապետ, ի Տիֆլիս:
Շաննազարեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ:
Շանշեանց Պետրոս Մամուկեան, ի Տիֆլիս:
Շաշեան Բերրաք աղա, ի Կ. Պօլիս:
Շապանեան Յ. Մատթէոս, ի Կ. Պօլիս:
Շարխարունեան Կեորզ լԵրեսան:
Շարոյեանց Պետրոս Եսայեան աստիճանադ, ի Տիֆլիս:
Շիրինեան Մանտիս Նշան աղա, ի Կ. Պ.
Շիփեանց Յովհաննէս Մանտիս Յարութիւնեան, ի Շուշի:
Շնորհաւորեան Գրիգոր աղա, ի Զմիռնիս
Որդանանեան Պ. Մանուկ ի Ճաւա:
Ունենեան Աղեքսան Վարդապետ, ի Կ. Պ.
Ունենեան Մաղաք աղա, ի Կ. Պօլիս:
Ռափիլիս, ի Փարիզ:
Չայեան Եղիազար աղա, ի Կ. Պօլիս:
Չեռնիկեան Կեորզ, ի Մելիտոպոլիս:
Չեռնիկեան Վարդերես աղա, ի Քէֆէ:
Չրազեան Արքիմ. Պէյ, լԱղեքսանդրիս:
Չրազեան Յակոբիկ Արքիմ. Պէյ, ի Փարիզ:
Չրազեան Յովսէփիկ Արքիմ. Պէյ, ի Փարիզ:
Չոպանեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալասանեան Աստուածատուր աղա, լՃաշ
Պաղապարեան Դուկաս աղա, ի Զմիռն.
Պալեան Կարապետ Ամիրայ, ի Կ. Պօլիս.
(4 օրինակք):
Պալեան Արիտոյմ աղա, ի Պօլիս:
Պալեան Անտոն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալեան Մակարիոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալեան Յակոբիկ աղա ի Կ. Պօլիս:
Պալեան Նիկողայոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պաղգճեան Մանուկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պալիկոյ Տրպէն, ի Կ. Պօլիս:
Պալասարեան Նասիպ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պաղապեան Սիմոն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պապասիլեան Կեորզ աղա, ի Քէֆէ:
Պապուսիկեան Թաչիկ աղա, լՃաշ:
Պասլոն Սարգիս Մկրտչեան, ի Նուխի:
Պասմանեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պատկանեանց Միքայէլ Աերորեան, ի Տիֆլիս:
Պարտիզպանեան Աւետիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պարտիզպանեան Թազուր, ի Փարիզ:
Պարտիզպանեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ:

Պետրոսեան Յովհաննէս աղա, ի Փարիզ:
Պետրոսեան Պօղոս աղա, ի Կ. Պօլիս. (3 օրինակք):
Պէպզեան Սերովք աղա, ի Նիկոմիդիա:
Պըլլզեան Յակոբ աղա, լՃաշ:
Պըլլզեան Յարութիւն աղա, ի Պորուշան:
Պետրոսեան Պետրոս, ի Տիֆլիս:
Պէյքեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պէյլիկեան Մարտիկ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պէլիքբաշեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պուլլոնեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Պրաչովան Պօղոս աղա, ի Պորուշան:
Պոչնիսեան Սարգիս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Քունդ Պ. Աստուածատուր, ի Կ. Պօլիս:
Քունդ Ստեփան աղա, ի Կալաց:
Ռաֆայէլեան Պ. Եղուարթ, ի Լոնտոն:
Ռոսթոմ Աղա Ժամագործ, ի Կ. Պօլիս:
Սախապեան Աղեքսան աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սահակեան Կարապետ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սամանեան Մկրտիչ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սառաշեանց Միքայէլ, ի Տիֆլիս:
Սարաֆեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սարրյեան Թ. Գրիգոր աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սարիսեան Մազաոս Ամիրայ, ի Կ. Պօլիս:
Սաւալանեան Յովհաննէս աղա, ի Փարիզ:
Սաւալանեան Հ. Քրաքանաղա, ի Զմիռն.
Սելիսեան Կեորզ աղա, ի Միւնիքսթոլ:
Սելիսեան Կարապետ աղա, ի Սարատու.
պագար:
Սեպուհ Պարոն, ի Կ. Պօլիս:
Սէն-Մարք-Ժիրարտեան, ի Փարիզ:
Սրբանեան Յարութիւն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սինանեան Անտոն աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սիւրունեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սուլտանեան Նիկողայոս Աղա, ի Կ. Պ.
Սվեթնիկեանց Աստիք Աստուածատուր.
եան, ի Տիֆլիս:
Սվեթնիկեանց Սարգիս, ի Տիֆլիս:
Ստեփանեանց Միքայէլ Յարութիւնեան, ի Տիֆլիս:
Ստիմարանեան Կեորզ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Սրմագաշեան Լուսիկ աղա, լՃաշ:
Վանանեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Վարդապարեան Յակոբ, լԱզուլիս:
Վարդանեան Յովսէփ Պէյ, ի Կ. Պօլիս:
Վարդանեանց Սողոմոն Յարութիւնեան, վարժապետ, ի Տիֆլիս:
Վարդանեան Յովսէփ աղա ի Կ. Պօլիս:
Վիլիսեան Սերովք աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տակեան Պ. Յովհաննէս, ի Կ. Պօլիս:
Տակեան Պ. Սիմոն, ի Փարիզ:
Տալուրեան Վ. Տիրան, ի Կ. Պօլիս:
Տատեան Առաքել Էֆեսի, ի Փարիզ:
Տատեան Մկրտիչ Էֆեսի, ի Փարիզ.
(2 օրինակք):
Տատեան Յովհաննէս Պէյ, ի Կ. Պօլիս.
(4 օրինակք):
Տատեան Պօղոս Պէյ, ի Կոստանդնուպոլիս.
(4 օրինակք):
Տառուս Պօղոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տամարեան Պ. Թաչիկ ի Փարիզ:
Տամարեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տէմիրճիպաշեան Ենոյք աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տէմիրճիպաշեան Պետրոս աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տէմիրճիպաշեան Պ. Սեպուհ, ի Փարիզ:
Տեռեան Եղարթ, ի Զմիռնիս:
Տէլիքմենեան Գրիգոր աղա, ի Կ. Պօլիս:
Տէր-Աւագեանց Գրիգոր քանաւայ, ի Շուշի:
Տէր Գասպարեան Դազարոս աղա, լԱղեքս.
Տէր Կեորզ քանաւայ, ի Կ. Պօլիս:
Տէր Գրիգոր քանաւայ Պէլիկբաշու:
Տէր-Զարարեանց Չաքար Յովհաննէսեան, լԵրեսան:
Տէր-Գրիգորեանց Մկրտիչ քանաւայ, ի Տիֆլիս:
Տէր-Լուկասեան Յովհաննէս աղա, ի Կ. Պ.
Տէր Կարապետ քանաւայ Տէր Գրիգորեանց, ի Տիֆլիս:
Տէր-Սարուգեանց Մարուգէ աղա, ի Պօլիս:
Տէր-Մկրտչեանց Մանտ. Գալուստի Ազուլիս:
Տէր-Մկրտչեանց Աւետիս աստիճանադ. լԱզուլիս:
Տէր-Միքայէլեանց Գարրիկ Յովհաննէս.
եան, ի Տիֆլիս:

Տեր Մկրտիչեանց Մարտիրոս, յԱզուլիս :
 Տեր-Յովսէփեանց Յովնաննէս, ի Տփլիս :
 Տեր-Պետրոսեանց Ղազարոս քահանայ, ի Տփլիս :
 Տեր-Շմառնեանց Նիկողայոս Յովնաննէսեան, ի Տփլիս :
 Տեր-Պօղոսեան Գարուստ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Տեր Ստեփան վարդապետ Առաջնորդ քեմին Նիկոմիդիոյ, յԱրմաշ :
 Տիւզեան Միհրան Պէյ, ի Կ. Պօլիս :
 Տիւրքի, ի Փարիզ :
 Տոնիկի Չարան Յովն. աղա, ի Պորոչան :
 Րեզեան Նշան աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Փափազեան Միքիմեան աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Փափազեան Պօղոսիկ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Փափազեան Պ. Սեպուհ, ի Կ. Պօլիս :
 Փէշտրմալեան Գեորգ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Փէշտրմալեան Սահակ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Փոզիկով Ալեքսան աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բալանթարեանց Պ. Հայրապետ, յԱզուլիս :
 Բարանեանց Յովնաննէս նկարիչ, ի Տփլիս :
 Բարապազեան Ռոզա Տիկին, ի Փարիզ :
 Բաֆաֆեան Մանուէլ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բաֆաֆեան Պ. Նասիպ, ի Փարիզ :
 Բաֆաֆեան Պ. Միհրան, ի Փարիզ :
 Բերորեան Մելքոն աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բեօլեան Սերովբէ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բէրխուղեանց Սողոմոն, ի Տփլիս :
 Բեմխանեան Գարուստ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բեմխանեան Պ. Արիստակէս, ի Փարիզ :
 Բեմխանեան Պ. Կանիէլ, ի Փարիզ :

Բեմխանեան Պ. Ռուբէն, ի Փարիզ :
 Բեօբեքեան Խաչատուր աղա, ի Փարիզ :
 Բիւրքճեան Յովնաննէս աղա, ի Հալեպ :
 Բիւրքճեան Ռուբէն աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բիւրքճիսանեան Մկրտիչ աղա, ի Պօլիս :
 Բիւրքճիսանեան Մուրատիկ աղա, ի Պօլիս :
 Բիւրքճիսանեան Պ. Խաչատուր, ի Պօլիս :
 Բիւփեմի Յարութիւն աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Բոչարեանց Կարապետ Յարութիւնեան Բժիշկ, ի Տփլիս :
 Օղուլլուխեան Մինաս աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Օտապաշեան Մանտեօի-Գեորգ աղա, ի Սեբաստիա :
 Օտապաշեան Յովնաննէս աղա, ի Վեննա :
 Օտապաշեան Պ. Սերովբէ, ի Փարիզ :
 Օտեան Պ. Խաչիկ, ի Կ. Պօլիս :
 Օրբելի Յովսէփ քահանայ, ի Տփլիս :
 Յենքեան Յովակիմ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Յրենկեան Աբրահամ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Յրենկեան Յակոբ աղա, ի Կ. Պօլիս :
 Յրէջ Անտոն աղա, ի Վեննա :

ԲՈՎԱՆԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ.

- Բերրուած. Օրնենեւորք սիրեն թղնէջ Հայաստան.
- Թուրք Վանանայ Արշարունուոյ. Հ. Միքայելի Չամբեան,
- ի Միսիբարեանց Վեննակոյ. (Շարաւարութիւն Հայ. եւ Գաղղ.)
- ՀԱՆԳԻՍԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՇԷՆ ՄՈՐԳԿԱՆ.
- Նափոյեան Գ. Ինքնակալ Գաղղիացոց. (Հայ. եւ Գաղղ.)
- ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԳԱԿ.
- Պալեան Պ. Յարութիւն.
- Գարրիէլ Վ. Այվազեան.
- ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

SOMMAIRE.

- MUSÉE ARMÉNIEN.
- Poésie. *Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie!*
- Lettre de Vahan Archarouni, par le R. P. Michel Tcham-tchian, Mékhitariste de Venise. (Arm.-Franç., suite.)
- GALERIE DES HOMMES ILLUSTRES.
- Louis Napoléon III, Empereur des Français. (Arm.-Franç.)
- COURRIER ARMÉNIEN.
- M. Pascal Baillian.
- Gabriel Aivazovsky.
- ENIGME.

ԳԻՆ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.

ի Փարիզ, տարեկան. Ֆրանք.	25 »
ի Կոստանդնուպօլիս, ի Ղազարեաննիս, յԱղեքսանդրիա եւ ի Հնդիկս.	30 »
ի Ռուսաստան, ի Մոլտաւիա եւ ի Պարսկաստան.	35 »
Գին միոյ տարակի.	5 »

PRIX D'ABONNEMENT :

Paris, par an.	Fr. 25 »
Constantinople, Smyrne, Alexandrie, Indes.	50 »
Russie, Moldavie et Perse.	35 »
Prix d'un exemplaire	5 »

ԳՈՐԾԱԿԱԼԻՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ, Պ. Ճանիկ Արամեան, ի փողոցն Սեն-Սիւլպիս 38. Կամ ի գրանոցի նորա, ի փողոցն Ապէլի, թիւ 5.
 ՎԵՆՆԱ, Յակովբոս աղա Արշակ Պիպեր Պասրէլի 659.
 ՓԵՏՐՊՈՒՐԿ, Յակոբ Խաչով, գրավաճառ.
 ՊՈԼԻՍ, Յարութիւն աղա Մարգարեան, գրավաճառ.
 ՉՄԻՒՆԵՒՄ, Ղուկաս աղա Պարլազարեան.
 ՆԻԿՈՄԵԴԻԱ, Պ. Սերովբէ Պէլազեան.
 ԱՂԵՔԱՆԳԻՒՄ, Ղազարոս աղա Տեր-Գասպարեան.
 ԵՆՇ ՄՈՒՏԱԻՈՅ, Գարուստ Գեորգի, գրավաճառ.
 ՏՓԻԼԻՍ, Համբարձում եւ Անտիք Աղայք Էնփիլեանց.

ON SOUSCRIT

A PARIS, chez D. Aram, rue Saint-Sulpice, 38, ou à son bureau, rue de l'Abbaye, 5.
 VIENNE, H. Arschag, Biber-Bastei, 659.
 SAINT-PÉTERSBOURG, Jacques Issakoff, libraire.
 CONSTANTINOPLE, A. Marcar, libraire à Mérdjian.
 SMYRNE, L. Balthazar.
 NICOMÉDIE, Séropé Beyasian.
 ALEXANDRIE, L. D. Gasparian.
 JASSY, Codresco Petri et Cie, libraires.
 TIFLIS, Enfiédjian frères, libraires.